

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет управління, економіки та права  
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

## КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОС «Магістр»

на тему: «Вдосконалення управління фінансовими ризиками у  
сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської  
області»

Виконав студент групи Фін-61 (маг)  
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,  
страхування та фондовий ринок»

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Григорій ПОЧИНОК

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доцент Агрес О.Г.

(наук.ступ., вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент \_\_\_\_\_

(прізвище та ім'я)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА  
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь «Магістр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»  
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Зав. кафедри \_\_\_\_\_  
(підпис)

\_\_\_\_\_ к.е.н., доцент Грицина О.В. \_\_\_\_\_  
(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 року

**ЗАВДАННЯ**  
на кваліфікаційну роботу магістра

**Починку Григорію Григоровичу**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: **«Вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області»**

Керівник роботи: Агрес Оксана Григорівна, к.е.н, доцент  
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом по університету редакція від "16" 10. 2024 р. № 740/К-С

2.Термін здачі студентом закінченої кваліфікаційної роботи 05.12.2024 р.

3.Вихідні дані для кваліфікаційної роботи: методичні рекомендації, фінансова звітність міської ради, навчальна та наукова література.

4.Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Розділ 1. Теоретичні аспекти управління фінансовими ризиками

1.1. Сутність, класифікація та фактори виникнення фінансових ризиків.

1.2. Інформаційне забезпечення управління фінансовими ризиками.

1.3. Методи діагностики фінансових ризиків

Розділ 2. Аналіз фінансового стану та оцінка фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області

- 2.1. Загальна характеристика сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області
- 2.2. Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області
- 2.3. Оцінка фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області

Розділ 3. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області

- 3.1. Напрямки вдосконалення управління фінансовими ризиками
- 3.2. Розробка заходів щодо зменшення фінансових ризиків

Висновки

Список використаної літератури

5. Перелік графічного матеріалу: графіки, схеми, діаграми

6. Дата видачі завдання 11.03.2024 р.

#### КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ етапу	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Вивчення об'єкту. Підготовка матеріалів для роботи.	11.03.24 р.
2.	Написання вступу та I розділу	03.06.24 р.
3.	Написання II розділу	02.09.24 р.
4.	Написання III розділу	25.10.24 р.
5.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача роботи керівнику; виправлення його зауважень; здача КР на перевірку на плагіат; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	25.11.24 р.
6.	Підготовка до захисту перед ЕК. Написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині.	05.12.24 р.

Студент \_\_\_\_\_  
(підпис)

Керівник кваліфікаційної роботи к.е.н., доцент \_\_\_\_\_ Агрес О.Г.  
(наук.ступ., вчене звання, підпис, прізвище та ініціали)

## АНОТАЦІЯ

У роботі узагальнено теоретичні підходи до управління фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств, проаналізовано стан управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області, визначено основні фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків у сільськогосподарських підприємствах, розроблено заходи щодо удосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області, зокрема інноваційні, які можуть включати в себе: впровадження сучасних технологій виробництва, розвиток точного землеробства на основі супутникових технологій; впровадження систем управління запасами; розвиток тваринництва на основі біотехнологій; розвиток нових ринків збуту та розробка системи управління ризиками.

Ключові слова: фінансові ризики, платоспроможність, ліквідність, кредиторська заборгованість, рентабельність.

## ABSTRACT

The paper summarizes theoretical approaches to the management of financial risks of agricultural enterprises, analyzes the state of financial risk management in agricultural enterprises of the Yavorivskiy district of Lviv region, identifies the main factors affecting the level of financial risks in agricultural enterprises, develops measures to improve the management of financial risks in agricultural enterprises of Yavorivskiy district of Lviv region, in particular innovative ones, which may include: introduction of modern production technologies, development of precision agriculture based on satellite technologies; implementation of inventory management systems; development of animal husbandry based on biotechnology; development of new sales markets and development of a risk management system.

Keywords: financial risks, solvency, liquidity, payables, profitability.

УДК: 338.43:338.246.025.2(43)

Кваліфікаційна робота: 73 сторінки текстової частини, 12 таблиць, 11 рисунків, 35 джерел. Включає 3 розділи, 8 підрозділів.

Тема: «Вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області».

Григорій ПОЧИНОК. Кваліфікаційна робота. Кафедра фінансів, банківської справи та страхування. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Узагальнено теоретичні підходи до управління фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств, проаналізовано стан управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області, визначено основні фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків у сільськогосподарських підприємствах, розроблено заходи щодо удосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області, зокрема інноваційні, які можуть включати в себе: впровадження сучасних технологій виробництва, розвиток точного землеробства на основі супутникових технологій; впровадження систем управління запасами; розвиток тваринництва на основі біотехнологій; розвиток нових ринків збуту та розробка системи управління ризиками.

Ключові слова: фінансові ризики, платоспроможність, ліквідність, кредиторська заборгованість, рентабельність.

## ЗМІСТ

Вступ	
Розділ 1. Теоретичні аспекти управління фінансовими ризиками	9
1.1. Сутність, класифікація та фактори виникнення фінансових ризиків.	9
1.2. Інформаційне забезпечення управління фінансовими ризиками.	20
1.3. Методи діагностики фінансових ризиків	24
Розділ 2. Аналіз фінансового стану та оцінка фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області	29
2.1. Загальна характеристика сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області	29
2.2. Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області	33
2.3. Оцінка фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області	44
Розділ 3. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області	53
3.1. Напрямки вдосконалення управління фінансовими ризиками	53
3.2. Розробка заходів щодо зменшення фінансових ризиків	70
Висновки	70
Список використаної літератури	74

## Вступ

Сільськогосподарські підприємства є важливим сектором економіки України. Вони забезпечують продовольчу безпеку країни та створюють робочі місця. Однак, діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана з низкою фінансових ризиків, які можуть негативно вплинути на їх фінансову стійкість та фінансові результати.

Актуальність дослідження визначається зростанням фінансових ризиків у сільськогосподарському секторі внаслідок економічної нестабільності, зростання цін на енергоносії та сировину, зміни кліматичних умов тощо; недостатнім розвитком системи управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах; потребою у розробці ефективних заходів щодо удосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах.

Проблематикою управління фінансовими ризиками займається низка вітчизняних та іноземних науковців. Істотний внесок здійснений у розроблення проблем управління фінансовим ризиком В.В. Вітлінським [6], О.Б. Жихор [12], О.В. Гуріною, Н.О. Корнеєвою [10], М.О. Прут [28], О.В. Мицак [21] та ін.

Проте, навіть при значній кількості наукових публікацій і великих досягненнях у визначенні теоретичних і методичних основ управління фінансовими ризиками, залишається ряд актуальних питань, які ще потребують більш детального розгляду та розвитку, особливо в умовах нестабільного ринкового середовища.

*Метою дослідження* є розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– проаналізувати стан управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області;

- визначити основні фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків у сільськогосподарських підприємствах;
- розробити заходи щодо удосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області.

Об'єктом дослідження є система управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області.

Суб'єктами дослідження є сільськогосподарські підприємства Яворівського району Львівської області.

У роботі були використані такі методи як аналіз статистичних даних, порівняльний аналіз, експертних оцінок.

#### **Новизна:**

- вибудовано алгоритм ефективної системи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками підприємства;

- запропоновано заходи щодо зменшення фінансових ризиків: підвищення ефективності виробництва; збільшення диверсифікації виробництва; залучення інвестицій; участь у державних програмах підтримки та інноваційні заходи (впровадження сучасних технологій виробництва, розвиток точного землеробства на основі супутникових технологій; впровадження систем управління запасами; розвиток тваринництва на основі біотехнологій).

Запропоновані рекомендації можуть бути застосовані у діяльності сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області.

#### *Апробація наукових досліджень:*

Починок Г.Г. Напрямки вдосконалення управління фінансовими ризиками. Студентська молодь і науковий прогрес: тези доп. Міжнар. студ. наук. форуму, 02-04 жовтня 2024 р. [Електронний ресурс]. Львів, 2024. С. 234.



## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ**

### **1.1. Сутність, класифікація та фактори виникнення фінансових ризиків**

Ризики не обмежуються лише факторами, що визначаються суспільно-економічними умовами. Часто на велику роль впливають аспекти політичного та адміністративного управління. Наприклад, в соціалістичній економічній системі багато ризиків зменшуються завдяки централізованому плануванню та адміністративному контролю над господарюванням, що призводить до зменшення невизначеності та спекуляції з боку суб'єктів господарювання і індивідів, що зазвичай спричиняють ризики.

Економічна система, яка базується на конкуренції, хоч і не гарантує повного усунення ризиків та випадковостей для всіх учасників, проте створює умови, коли підприємство самостійно несе відповідальність за свої дії та їхні результати, без зовнішнього втручання. Це стосується як сфери виробництва, так і послуг, підприємств з різними формами власності та галузей діяльності.

В умовах ринкової діяльності, важливо розуміти, що керування ризиками вимагає активного ставлення до ризику зі сторони учасника ринку. Він не може уникати ризику, якщо має намір досягти своїх бізнес цілей. Кожна спроба уникнути або зменшити ризики призводить до зниження ефективності підприємства, так як управління ризиками потребує додаткових витрат та виконання дій із виділенням деякого рівня ресурсів. Проте недооцінка або ігнорування ризиків може призвести до серйозних збитків і довгострокових негативних наслідків для підприємства. Для уникнення помилок у процесі управління ризиками необхідно розвивати і вдосконалювати існуючі методи та інструменти у галузі ризикології. Важливо провести дослідження різних аспектів фінансового ризику, визначити основні причини виникнення ризиків у будь-якій

сфері діяльності, а також вдосконалити класифікацію та методи управління ризиками. Чим більш досконалі теоретичні методи управління ризиками будуть розроблені і впроваджені, тим менше ймовірність помилок і збитків у практичній діяльності підприємств.

Найбільш поширеним і часто цитованим способом пояснення економічного явища "ризик" є той, який був розроблений В.В. Вітлінським [5, 6], і який визначає ризик як ту економічну ситуацію, де учасники економічних відносин відчувають невизначеність і конфліктність, які властиві процесам цільового управління, ухвалення рішень, оцінки ризику та обмежені можливими загрозами і не використаними можливостями. Однак це визначення не враховує специфічних рис фінансових ризиків і може бути застосоване для пояснення будь-якого виду економічного ризику, такого як підприємницький, управлінський, виробничо-господарський і т. д. Автори Г.О. Крамаренко та О.Є. Чорна [19] визначають фінансовий ризик як ймовірність отримати втрати. Н. М Внукова [7] розглядають фінансові ризики з погляду банкрутства або лише з погляду здійснення фінансових операцій підприємства. Підхід Вітлінського В.В. чітко окреслює причини появи даних ризиків (природні, людські, економічні фактори) [6]. Тому важливо розглянути визначення "фінансовий ризик" окремо. Фінансовий ризик є необхідною частиною будь-якої фінансової діяльності і виникає з обмеженої, неточної або занадто багатой інформації про економічні події або їхню випадковість. Він оцінюється на основі ймовірності втрат, які можуть виникнути внаслідок таких подій під час здійснення певної господарської діяльності.

Фінансовий ризик - це ймовірність втрати фінансових ресурсів (грошових коштів, цінних паперів, інших активів) або зменшення їхньої вартості. Фінансові ризики можуть виникати в різних сферах діяльності, у тому числі в банківській, інвестиційній, страховій, комерційній, підприємницькій діяльності внаслідок

різних факторів, таких як зміна ринкових умов, фінансові кризи, політичні потрясіння та інші.

Фінансові ризики можуть призвести до значних фінансових втрат, які можуть поставити під загрозу фінансову стабільність підприємства та значно впливають на інвестиційну привабливість, адже інвестори, як правило, уникають вкладень у фінансові інструменти, пов'язані з високим рівнем ризику.

Фінансовий ризик можна визначити як невід'ємну частину будь-якої фінансової діяльності, яка виникає внаслідок наявності об'єктивних недоліків, неточностей або перебільшень щодо економічної інформації, пов'язаної з вірогідністю виникнення збитків у результаті певних подій або їхньої випадковості в господарській діяльності.

Усі наведені визначення стверджують, що фінансовий ризик призводить до негативних наслідків, таких як втрати майна, прибутку, доходу, частини чи всього капіталу підприємства тощо. Проте фінансовий ризик також може призвести до досягнення додаткових позитивних результатів. Не врахування цієї важливої специфіки фінансового ризику у його визначенні ускладнює створення адекватної та ефективної системи управління ризиками підприємства. Це тому що система управління ризиками, яка базується на ідеї запобігання та уникнення фінансових ризиків, може призвести до зниження продуктивності діяльності підприємства.

Важливо відзначити, що фінансовий ризик настає не лише в результаті фінансових операцій або діяльності підприємства, а він є показником змін у різних аспектах підприємницької діяльності. У багатьох наукових роботах, присвячених фінансовому управлінню, фінансовий ризик описується як можливу втрату частини фінансових ресурсів [3, с. 34-35]. Проте ця інтерпретація ризику обмежена та недостатньо широка.

Фінансовий ризик відрізняється тим, що він обов'язково впливає на потік фінансових коштів і зміну структури фінансових активів підприємства. Іншими

словами, будь-який вид економічного ризику, безперечно, призводить до виникнення фінансових ризиків. Крім того, застосування будь-якого методу мінімізації економічного ризику впливає на рівень і структуру фінансових ризиків у діяльності підприємства.

Ще однією важливою особливістю фінансового ризику є те, що він виникає на всіх етапах виробничо-господарської діяльності підприємства. Прояви цього ризику можуть бути різними - від відсоткового ризику при здійсненні кредитування до ризику неплатоспроможності при реалізації продукції.

Фінансовий ризик можна пояснити як відмінність у формуванні фінансових потоків, які виникають в процесі діяльності суб'єкта, від того, що було передбачено або очікувано. Економічний ризик вимірює, наскільки економічні показники відрізняються від передбачуваних значень, таких як обсяг виробництва, ВВП країни і подібні.

З іншого боку, фінансовий ризик виражає можливість відхилення вартості, яка визначається на основі цих економічних показників, та його розподіл через фінанси. Інакше кажучи, фінансовий ризик виявляється в нестабільності фінансового середовища в процесі його функціонування. Цей вид ризику зазвичай виникає через фінансові операції та їхнє управління. Зазначене розуміння фінансового ризику може суперечити законодавству, оскільки окремі форми страхового покриття, такі як страхування кредитів (зокрема відповідальності позичальника за непогашення кредиту), страхування інвестицій, страхування валютних втрат, страхування виданих гарантій та прийнятих гарантій, які є фінансовими ризиками за своїм змістом, можуть суперечити цьому розумінню фінансового ризику в контексті законодавства.

Наша думка полягає в тому, що фінансовий ризик представляє собою вид ризику, що виникає під час фінансово-економічної діяльності суб'єкта, коли

результати чи заходи, спрямовані на досягнення цілей та планів, відрізняються від заданих параметрів, і ці відхилення мають фінансовий характер.

Фінансові ризики можна класифікувати в залежності від тривалості та часового обмеження, протягом якого може виникнути ризикова подія. Ризики, які характеризуються обмеженим проміжком часу, де може статися ризикова подія, називаються короткочасними. У той час, як ризики, де тривалість такого проміжку часу необмежена, називаються постійними. За думкою дослідників, основними видами фінансових ризиків, які виникають внаслідок невизначеності внутрішніх та зовнішніх умов під час здійснення фінансової діяльності підприємства, можна назвати наступні: ризик зменшення фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний ризик, інфляційний ризик, процентний ризик, валютний ризик, депозитний ризик, кредитний ризик, податковий ризик та інші. Фінансовий ризик може виникнути під час здійснення фінансової діяльності чи укладання фінансових угод. До числа фінансових ризиків відносяться валютні, інфляційні, дефляційні, ліквідності та інвестиційні ризики. Серед інвестиційних ризиків варто виділити: ризик прямих фінансових втрат, ризик втрати можливостей, процентний ризик, кредитний ризик та портфельний ризик.

За джерелами появи всіх видів фінансових ризиків можна розглядати як дві основні категорії: систематичні (пов'язані з ринковими умовами) та несистематичні (специфічні для конкретних ситуацій). Деякі з існуючих класифікацій фінансових ризиків використовуються навіть з порушенням логічних правил, що ускладнює їхнє практичне застосування. Крім того, відсутній загальний підхід до класифікації ризиків для підприємств. Тому є необхідність у вдосконаленні існуючих класифікацій, зокрема, з урахуванням особливостей діяльності державних організацій і проблем, які вони вивчають. Оскільки інструменти управління ризиками внутрішнього та зовнішнього середовища значно відрізняються, для створення єдиної системи ризиків

доцільно розділити їх на внутрішні та зовнішні. Цей поділ визначається переважаючими факторами у виникненні ризиків: якщо зовнішні чинники переважають, то такі ризики вважаються зовнішніми, і навпаки.

Щодо фінансових ризиків, які виникають зовнішньо, можна назвати такі види: ризик інфляції, ризик дефляції, ризик валютних коливань, ризик збереження депозитів та ризик оподаткування. Зазвичай, підприємства не можуть контролювати виникнення та подолання зовнішніх фінансових ризиків. Ці ризики є однаковими для всіх учасників ринкової економіки з розвинутою системою нормативно-правових актів. Винятком є підприємства, що мають монопольну позицію або великі корпорації з ресурсами та можливістю впливати на свої корпоративні інтереси.

Серед внутрішніх ризиків можна виділити такі види: інвестиційні ризики (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні), ризики у сфері бізнес-процесів (ліквідність, прибутковість, оборотність, фінансова стійкість), інші ризики (структурні, ризик невикористаних можливостей, емісійні). Ці ризики та їх наслідки в першу чергу відображають ефективність системи управління підприємством. Внутрішні ризики виникають внаслідок дій або бездіяльності самого підприємства, тому їх можна відстежувати, контролювати і оптимізувати.

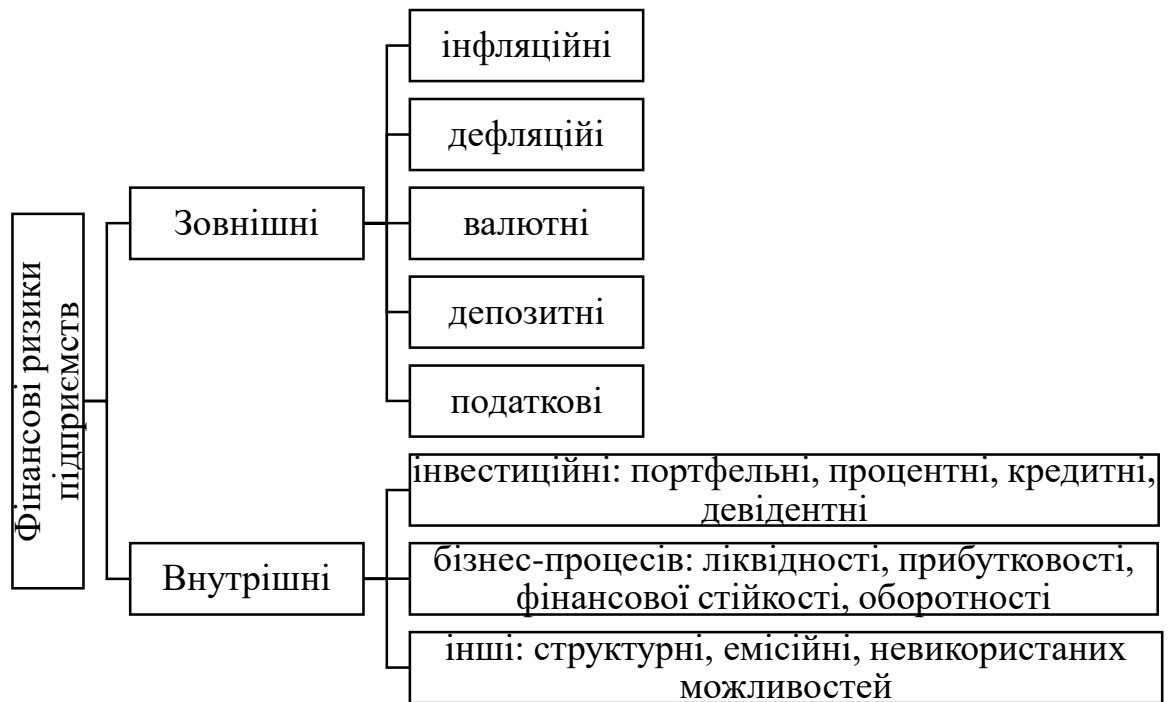


Рис. 1.1. Класифікація фінансових ризиків підприємства\*

Джерело: 11

Інфляційні ризики можна описати як можливість погіршення стану економіки, що виникає внаслідок втрати цінності національної валюти. Ці ризики можуть мати негативний вплив на внутрішні аспекти, такі як зниження вартості активів, скорочення доходів та прибутків, а також збільшення терміну оборотності капіталу. Крім того, вони можуть призвести до зовнішніх наслідків, таких як зменшення покупельної спроможності споживачів, зростання конкуренції та банкрутства бізнес-партнерів. Інфляційні ризики особливо небезпечні для компаній, які імпортують сировину, матеріали та комплектуючі для виробництва своєї продукції, оскільки це може призвести до збільшення їхніх витрат. У той же час, інфляція може призвести до позитивних наслідків для компаній, які експортують свою продукцію, оскільки це може підвищити їхні прибутки на міжнародних ринках.

Дефляційні ризики, навпаки, виникають, коли вартість національної валюти зростає. Значні дефляційні ризики можуть призвести до зменшення доходів експортерів, оскільки їхні продукти стають дорожчими для іноземних покупців. У той же час, це може бути корисним для імпортерів та компаній, які закупають імпортні ресурси, оскільки це може зменшити їхні витрати.

Валютні фінансові ризики подібні до інфляційних та дефляційних ризиків і виникають внаслідок коливань обмінного курсу іноземних валют. Вони можуть безпосередньо впливати на діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так як зміни в обмінному курсі можуть впливати на вартість їхніх операцій на міжнародних ринках.

Депозитні ризики включають в себе можливість втрати грошей, які були вкладені в банківські депозити або вкладені в депозитні сертифікати. Ці ризики також можуть включати зміни умов депозитної угоди або правил надання банками послуг з депозитів.

Податкові ризики - це небезпека, пов'язана із неправильним збором податків та зборів від органів влади. Один із основних видів цих ризиків - це небезпека, що ПДВ не буде компенсовано для експортерів товарів та послуг. Виникнення цього виду ризику погіршує фінансову стабільність підприємства і може викликати інші негативні фінансові проблеми. Ймовірність цього ризику пов'язана з можливістю змін у податковому законодавстві, такими як нові податки, зміни ставок, пільги та строки сплати.

Інвестиційні ризики - це ризики, пов'язані з коливаннями доходів від інвестицій підприємства. Підприємство вкладає різні активи у різні проекти з надією на отримання прибутку або інших позитивних результатів. Проте іноді може статися втрата активів або несподіваний прибуток.

Портфельний ризик - це загальний ризик, пов'язаний з усіма фінансовими та матеріальними активами в інвестиційному портфелі підприємства. Керувати



цим ризиком важко, і для його оптимізації часто використовують комплекс різних методів управління ризиками.

Процентний ризик - це ризик, пов'язаний зі змінами процентних ставок на ресурси, капітал та інші фактори виробництва. Цей ризик може бути зовнішнім або внутрішнім для підприємств, таким як банки, кредитні спілки, лізингові компанії та підприємства, які надають товарні кредити. Негативні фінансові наслідки від цього ризику можуть впливати на різні аспекти діяльності підприємства, включаючи емісію акцій та облігацій, дивідендну політику та короткострокові фінансові операції.

Внаслідок зміни процентних ставок на ресурси, капітал і інші фактори виробництва виникає ризик відсотків. Цей ризик можна віднести до зовнішніх ризиків, але для багатьох підприємств він є внутрішнім (банки, кредитні спілки, лізингові організації та підприємства, що надають товарні кредити). Негативні фінансові наслідки від дії ризику відсотків можуть проявлятися в емісійній діяльності підприємства (при випуску як акцій, так і облігацій), у його дивідендній політиці, в короткострокових фінансових інвестиціях та деяких інших фінансових операціях.

Вплив кредитного ризику на діяльність вітчизняних підприємств не є таким суттєвим, як у фінансово-економічній системі розвинених країн. Оскільки вітчизняний фондовий ринок є недорозвиненим, обсяги банківського кредитування значно менші, ніж у розвинених країнах, товарні кредити постачальників також зменшуються, про що свідчать статистичні дані кредиторських та дебіторських заборгованостей.

Ризики бізнес-процесів можуть бути ідентифіковані згідно з традиційними категоріями фінансового аналізу діяльності підприємства, такими як ліквідність, оборотність, прибутковість та фінансова стійкість. Ризики ліквідності залежать від складу активів, які належать підприємству. За цим підходом, більша ліквідність активів вказує на менший ризик ліквідності, в той

час як менша ліквідність спричиняє зростання рівня фінансового ризику. За ступенем ліквідності активів можна виділити активи, які є найбільш ліквідними, такі як готівка у касі, грошові кошти на розрахунковому рахунку та депозити, та активи, які є менш ліквідними, такі як будівлі та споруди для виробничих цілей або виробничі об'єкти, що ще не завершені [15, с. 60].

Ризик оборотності активів визначається швидкістю, з якою фінансові активи здійснюють оборот у діяльності підприємства. Ця швидкість обороту визначається як внутрішніми чинниками, такими як ясні цілі, розроблена стратегія, оптимальна організаційна структура та ефективність ризик-менеджменту підприємства. Зовнішні фактори, такі як швидкість розрахунково-грошового обслуговування, обмеження в адміністративних операціях, рівень корупції в уряді, недоліки в законодавстві і т. д., також можуть впливати на ризик оборотності активів.

Ризик прибутковості означає коливання у рівні прибутку, який очікується від підприємства у його фінансово-економічній діяльності. У ситуаціях ринкових умов господарювання, цей рівень прибутковості може змінюватися завдяки ефективному податковому плануванню, оптимізації витрат, вибору амортизаційної політики і іншим факторам.

Ризик фінансової стійкості виникає, коли порушується рівновага та стабільність фінансово-економічного розвитку підприємства. Ця небезпека може виникнути через несумірну структуру капіталу (наприклад, використання великої кількості позичених коштів або відмову від них під час росту підприємства), що породжує дисбаланс внутрішніх і зовнішніх грошових потоків за їх обсягами і структурою.

Структурний фінансовий ризик виникає через відсутність оптимальної структури витрат, незбалансованість між постійними і змінними витратами, інвестиційними та операційними витратами, непрямими та непрямими витратами тощо.

Емісійний ризик виникає тоді, коли немає попиту на цінні папери, які підприємство випускає, або коли попит перевищує пропозицію.

Ризик невикористаних можливостей пов'язаний з можливими втратами доходів, прибутку чи інших фінансово-економічних результатів через діяльність або бездіяльність підприємства, коли існують сприятливі зовнішні (наприклад, низька конкуренція, високий попит) і внутрішні (наприклад, значний потенціал, великі ресурси) фактори, але підприємство не використовує їх належним чином.

Фінансові ризики можна розділити на причинні та наслідкові, оскільки вони взаємопов'язані, і поява одного ризику може спричинити інші види ризиків у діяльності підприємства. Фінансові ризики також мають великий вплив на інші сфери діяльності підприємства, що робить фінансову сферу ключовим елементом стратегії управління ризиками підприємства.

Оскільки ризики призводять до коливань у функціонуванні підприємства або іншого суб'єкта, що приймає їх на себе, то можна виділити три типи наслідків: позитивні, нейтральні та негативні. Зазвичай позитивні наслідки проявляються у здобутті додаткового прибутку, доходу, дивідендів тощо. Негативні наслідки включають прямі та опосередковані фінансові втрати для підприємства внаслідок фінансових ризиків. Нейтральні наслідки пов'язані з тим, що ризик виникає у фінансово-економічній діяльності підприємства, але отримані результати відповідають очікуванню або встановленим цілям.

Залежно від етапів виробничо-господарської діяльності розрізняють фінансові ризики: ризики залучення, перетворення та розподілу.

За джерелами формування фінансових ресурсів виділяють ризики, пов'язані з залученням, позиченими та власними ресурсами.

За сегментами фінансового ринку, фінансовий ризик можна розділити на такі типи: ризик корпоративних та державних цінних паперів, валютний ризик та ризик міжбанківського кредитування.

Усі ці види фінансових ризиків взаємозв'язані між собою, оскільки наукові дослідження показують, що ці ринкові сегменти корелюють один з одним.

Отже, фінансовий ризик є одним з найважливіших видів ризиків, з якими пов'язана діяльність підприємств в умовах ринкової економіки. Він характеризується невизначеністю щодо здійснення тієї чи іншої фінансової операції в майбутньому, непередбачуваністю та випадковістю. Можливі як позитивні, так і негативні наслідки ризику.

## **1.2. Інформаційне забезпечення управління фінансовими ризиками**

Інформаційне забезпечення управління фінансовими ризиками - це сукупність інформаційних ресурсів, методів і засобів, які використовуються для виявлення, оцінки, управління та контролю фінансових ризиків підприємства.

Основні цілі інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками:

- виявлення та оцінка фінансових ризиків;
- прийняття рішень щодо управління фінансовими ризиками;
- контроль ефективності системи управління фінансовими ризиками.

Інформаційне забезпечення дозволяє своєчасно виявити і оцінити всі можливі фінансові ризики, яким піддається підприємство. На основі отриманої інформації менеджери підприємства можуть приймати обґрунтовані рішення щодо управління фінансовими ризиками. Інформаційне забезпечення дозволяє відстежувати ефективність системи управління фінансовими ризиками і вносити необхідні корективи.

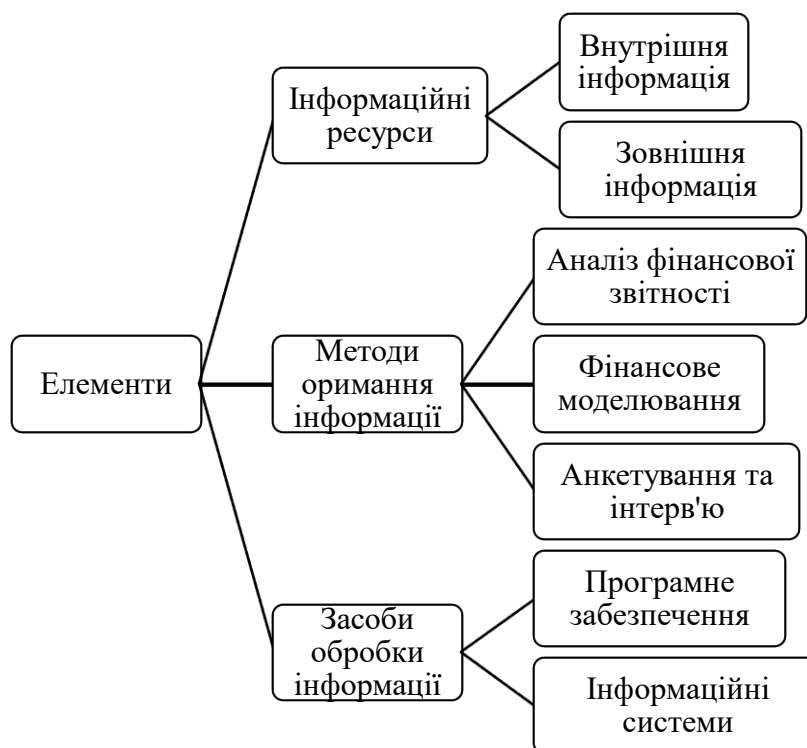


Рис.1.2. Елементи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками

*Побудовано автором на основі джерела 22*

До інформаційних ресурсів для управління фінансовими ризиками відносяться:

- ✓ внутрішня інформація, яка міститься в бухгалтерській звітності, фінансових планах і прогнозах, а також в інших документах підприємства.
- ✓ зовнішня інформація, яка міститься в статистичних збірниках, звітах державних органів, а також в інших джерелах.

Для отримання інформації про фінансові ризики можуть використовуватися такі методи:

- ✓ аналіз фінансової звітності дозволяє оцінити фінансове становище підприємства і виявити потенційні фінансові ризики;

- ✓ фінансове моделювання дозволяє прогнозувати фінансові результати підприємства і оцінити вплив різних факторів на його фінансовий стан;
- ✓ анкетування та інтерв'ю дозволяє отримати інформацію від експертів і працівників підприємства про можливі фінансові ризики.

Для обробки інформації про фінансові ризики доцільно використовувати програмне забезпечення для аналізу фінансової звітності, фінансового моделювання та інших завдань, а також інформаційні системи, які дозволяють зберігати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації.

Потрібно щоб інформаційне забезпечення було достатнім, актуальним та надійним. Інформаційне забезпечення повинно містити достатню кількість інформації, щоб можна було повноцінно оцінити фінансові ризики. Інформація повинна бути своєчасною і актуальною, щоб вона могла бути використана для прийняття обґрунтованих рішень. Інформація повинна бути достовірною і об'єктивною, щоб на її основі можна було зробити правильні висновки.

Важливим завданням для забезпечення фінансової безпеки підприємства є розробка ефективної системи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками підприємства.

Ефективна система інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками повинна включати дані про:

- фінансовий стан підприємства;
- фінансові операції підприємства;
- зовнішньоекономічну діяльність підприємства;
- конкурентне середовище;
- політичні та економічні фактори.

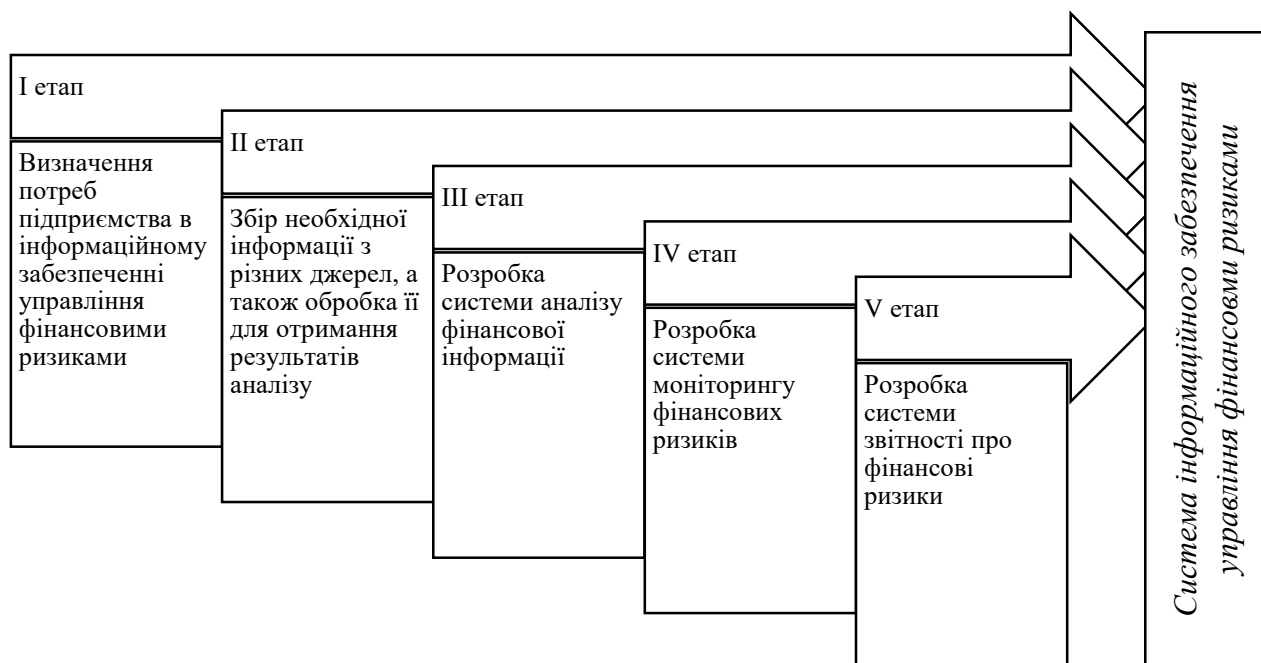


Рис. 1.3. Алгоритм ефективної системи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками підприємства

*Побудовано автором на основі джерел: 16, 18*

Дана система повинна бути адаптована до конкретних потреб підприємства, повинна регулярно оновлюватися відповідно до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства та має бути доступною для всіх зацікавлених осіб.

Завдяки впровадженню ефективної системи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками дозволить підприємству покращити якість оцінки фінансових ризиків, приймати більш обґрунтовані рішення щодо управління фінансовими ризиками та знизити ймовірність виникнення фінансових збитків.

### 1.3. Методи діагностики фінансових ризиків

Діагностика фінансових ризиків підприємства є важливою частиною управління ризиками. Вона дозволяє виявити потенційні ризики, оцінити їх масштаби і можливі наслідки, а також розробити заходи щодо їх зниження.

Існує ряд методів діагностики фінансових ризиків підприємства. До них можна віднести:

✓ аналіз фінансових показників дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства і виявити фактори, які можуть призвести до виникнення фінансових ризиків. Для цього використовуються такі показники, як:

- ліквідність підприємства;
- платоспроможність підприємства;
- рентабельність підприємства;
- оборотність активів підприємства;
- заборгованість підприємства;

✓ аналіз звітів про фінансові результати дозволяє оцінити фінансові результати діяльності підприємства і виявити фактори, які можуть призвести до виникнення фінансових ризиків. Показники:

- дохід підприємства;
- витрати підприємства;
- прибуток підприємства;
- збитки підприємства;

✓ аналіз звітів про рух грошових коштів дозволяє оцінити рух грошових коштів підприємства і виявити фактори, які можуть призвести до виникнення фінансових ризиків:

- притоки грошових коштів;
- відтоки грошових коштів;
- чистий грошовий потік;



✓ аналіз зовнішніх факторів метод дозволяє оцінити вплив зовнішніх факторів на фінансову діяльність підприємства і виявити потенційні ризики:

- економічна ситуація в країні;
- політична ситуація в країні;
- конкурентна ситуація на ринку;
- правове середовище;

✓ аналіз внутрішніх факторів дозволяє оцінити вплив внутрішніх факторів на фінансову діяльність підприємства і виявити потенційні ризики. Для цього аналізуються такі фактори, як:

- організаційна структура підприємства;
- система управління підприємством;
- система контролю за фінансовою діяльністю;
- культура підприємства.

Після виявлення потенційних фінансових ризиків необхідно оцінити їх масштаби і можливі наслідки.

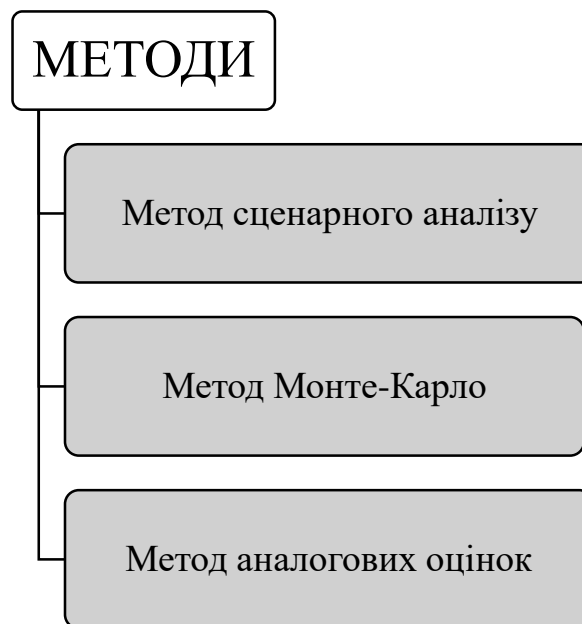


Рис. 1.4. Методи розрахунку фінансових ризиків\*

\*Побудовано автором на основі джерела 16

Сценарний аналіз - це метод прогнозування, який використовується для розробки набору сценаріїв майбутнього, заснованих на різних можливих поєднаннях факторів, що впливають на об'єкт дослідження.

Метою сценарного аналізу є допома користувачам краще зрозуміти майбутнє та розробити стратегії, які будуть ефективними в різних умовах.

У сценарному аналізі впершу чергу потрібно визначити об'єкта дослідження і сфери дослідження, далі провести аналіз поточної ситуації, виділити ключові фактори, розробити сценарій та проаналізувати його, а також імплементувати стратегії.

Сценарний аналіз дозволяє враховувати невизначеність майбутнього, допомагає розробити стратегії, які будуть ефективними в різних умовах, допомагає проаналізувати ризики і можливості.

Проте основними недоліками даного методу виступають дорога вартість та трудомісткість, і те, що він не гарантує точності прогнозів.

Для сільськогосподарських підприємств сценарний аналіз може використовуватися в напрямку розробки стратегій розвитку суб'єкта в умовах невизначеності.

Метод Монте-Карло являє собою імітаційний метод, який використовується для моделювання ймовірнісного розподілу випадкових величин. Він заснований на повторному генеруванні випадкових чисел, які відповідають розподілу, що вивчається.

При визначенні фінансових ризиків метод Монте-Карло використовується для оцінки ймовірності настання певних подій, які можуть призвести до втрат. Наприклад, можна використовувати цей метод для оцінки ризику банкрутства компанії, ризику падіння цін на акції або ризику зміни валютного курсу.

Для оцінки фінансових ризиків методом Монте-Карло необхідно:

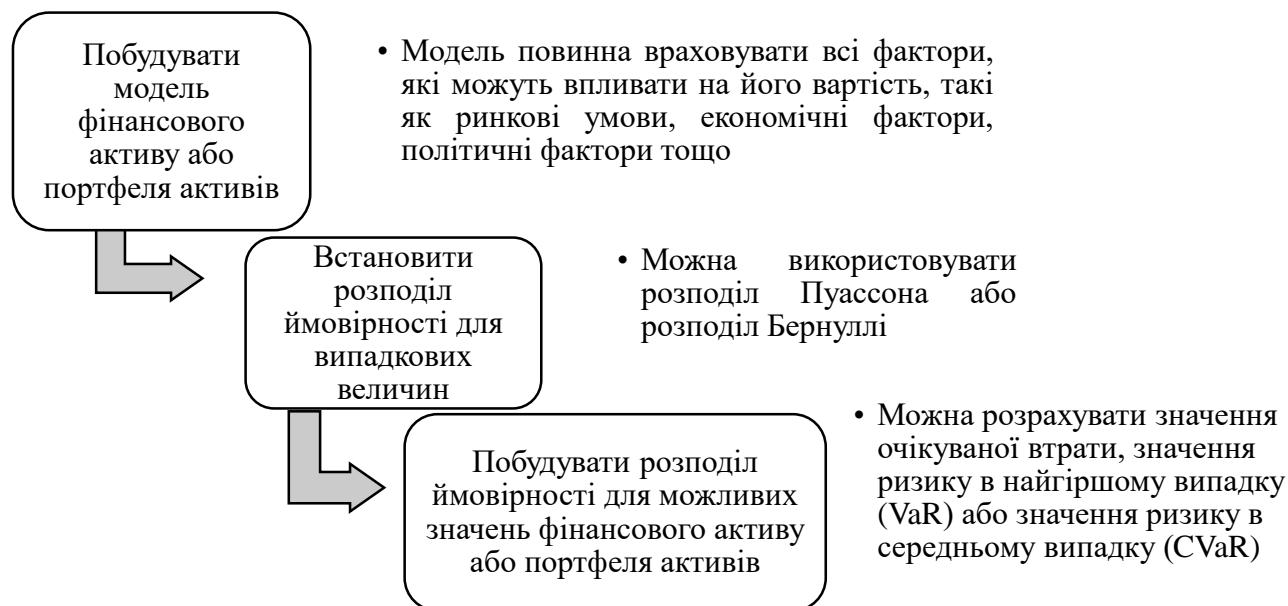


Рис. 1.5. Модель оцінки фінансових ризиків за методом Монте-Карло

*\*Побудовано автором на основі джерел 23, 29*

Даний метод може бути використаний для моделювання будь-якого складного фінансового активу або портфеля активів, дозволяє оцінити ризик в широкому спектрі сценаріїв та може бути використаний для розрахунку довірчих інтервалів для ризику. Проте Метод Монте-Карло може бути обчислювально складним для великих фінансових активів або портфелів активів, адже результати методу залежать від якості моделі.

Отже, метод Монте-Карло є потужним інструментом для оцінки фінансових ризиків. Він може бути використаний для оцінки ризику в широкому спектрі сценаріїв і дозволяє отримати точну оцінку ризику.

Метод аналогових оцінок ґрунтується на зіставленні об'єкта оцінювання з аналогами, які вже пройшли оцінку. При цьому використовуються дані про фактичні результати діяльності аналогів, які використовуються для прогнозування результатів діяльності об'єкта оцінювання.

Метод аналогових оцінок використовується для оцінки таких фінансових ризиків, як: ризик ліквідності, ризик кредитний; ризик операційний; ризик ринковий; ризик валютний.

Для застосування методу аналогових оцінок необхідно здійснити:

1. вибір аналогів (необхідно провести аналіз подібності об'єкта оцінювання з іншими об'єктами, які вже пройшли оцінку. При цьому враховуються такі фактори, як галузь діяльності, розмір підприємства, структура активів та пасивів, фінансові результати діяльності;

2. збір даних по аналогах;

3. порівняння об'єкта оцінювання з аналогами;

4. прогнозування результатів діяльності об'єкта оцінювання.

До основних переваг методу аналогових оцінок віднесемо простоту застосування; необхідність мінімального обсягу даних та можливість застосування до оцінки широкого спектру фінансових ризиків.

Метод аналогових оцінок є ефективним методом оцінки фінансових ризиків, який дозволяє отримати відносно точні результати.

Для ефективного аналізу та оцінки фінансових ризиків необхідно спиратися на наукові розробки, вміло комбінувати відомі методи і застосовувати їх у щоденній роботі. Також необхідно визначити особливості використання методів на конкретному підприємстві. Головне, щоб система аналізу та оцінки фінансових ризиків підприємства була простою, прозорою, практичною і відповідала стратегічним цілям підприємства.

Отже, діагностика фінансових ризиків підприємства є важливим етапом управління ризиками. Вона дозволяє виявити потенційні ризики, оцінити їх масштаби і можливі наслідки, а також розробити заходи щодо їх зниження. Для діагностики фінансових ризиків підприємства можуть використовуватися різні методи, які підбираються в залежності від типу фінансового ризику, доступності інформації та необхідного рівня точності розрахунків.

## **РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯВОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

### **2.1. Загальна характеристика сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області**

Яворівський район Львівської області розташований на заході України, на межі з Польщею. Район межує з Перемишлянським, Старосамбірським, Самбірським, Городоцьким, Миколаївським районами Львівської області, а також з Любачівським і Ярославським повітами Підкарпатського воєводства Республіки Польща.

Площа району становить 1120 км<sup>2</sup>. Населення району становить 64,7 тис. осіб.

Районний центр - місто Яворів.

Яворівський район розташований на Поділлі, у межах Розточчя і Передкарпаття. Рельєф району горбистий, переважають висоти 300-400 метрів над рівнем моря.

Клімат помірно континентальний, з м'якою зимою і теплим літом. Середня температура січня становить -4°C, липня - 18°C.

Територією району протікають річки Шкло, Верещиця, Рата, Вовча.

У районі є родовища вугілля, нафти, газу, будівельних матеріалів.

На території переважають чорноземи, дерново-підзолисті ґрунти, а також болотні ґрунти. Ліси, які займають близько 50% території. Основними породами дерев є дуб, сосна, ялина.

У лісах району водяться кабани, олені, козулі, лисиці, зайці, білки, а також різноманітні птахи.

Основними галузями економіки району є сільське господарство, харчова промисловість, машинобудування.

У районі розвинене зернове, технічне, тваринництво. На території району розташовано 15 сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на вирощуванні зернових, технічних культур, овочів та фруктів.

Тут працюють підприємства з виробництва хлібобулочних виробів, м'ясних продуктів, молочних продуктів, овочів консервованих, а також підприємство з виробництва сільськогосподарської техніки.

Через територію району проходять автомобільні дороги міжнародного значення Львів - Краків і Львів - Перемишль.

Яворівський район є одним з найбільш економічно розвинених районів Львівської області. Район має сприятливі умови для розвитку сільського господарства, харчової промисловості та машинобудування.

Загальна площа району становить 1100 кв. км, з яких 75% займають сільськогосподарські угіддя.

Таблиця 2.1 – Категорії земель Яворівського району\*

Категорія земель	Площа, га	Частка у загальній площі, %
Сільськогосподарські угіддя	825	75
Землі ріллі	600	54,5
Пасовища	200	18,5
Сади	25	2,3
Землі лісового фонду	225	20,5
Землі природно-заповідного фонду	50	4,5
Землі житлової та громадської забудови	10	0,9
Землі промисловості, транспорту, зв'язку та енергетики	5	0,4
Землі оздоровчого призначення	2,5	0,2
Землі запасу	12,5	1,1

\*Джерело: 9, 25

Як видно з таблиці, сільськогосподарські угіддя займають близько 75% території Яворівського району. З них рілля становить 47,9%, сінокоси - 22,2%, а пасовища - 5,0%. Землі несільськогосподарського призначення займають близько 25% території району. З них ліси становлять 20,4%, забудовані території - 3,2%, а інші землі - 1,5%.

Аграрний сектор району, заснований переважно на сільському господарстві, відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої, економічної, екологічної і енергетичної безпеки. Його значущість полягає не лише в забезпеченні населення харчовими продуктами, але й у створенні робочих місць і сприянні ефективному розвитку району.

Більше половини населення району проживає у сільській місцевості. Земельний фонд агрохолдингів району становить 21,9 тисяч гектарів, і кількість акціонерів складає 18,7 тисяч осіб.

Агропромисловий комплекс району включає в себе 9 приватних компаній, 4 товариства з обмеженою відповідальністю, 43 фермерських господарства і понад 18,000 приватних домогосподарств.

Основні сільськогосподарські культури, що вирощуються в районі:

- зернові культури: пшениця, ячмінь, жито, кукурудза;
- технічні культури: соняшник, ріпак, соя;
  - овочі: капуста, картопля, помідори, огірки;
  - фрукти: яблуни, груші, сливи, вишні.

У 2023 році сільгоспвиробники використали 825 гектарів сільськогосподарських угідь, включаючи 35,8 тисяч гектарів орної землі. Площа, на яку засіяли культури в усіх типах господарств, складала 28,7 тисяч гектарів, при цьому 5,4 тисяч гектарів було оброблено фермами та агрохолдингами.

У 2023 році всі види господарств зібрали понад 47,1 тисячу тонн зерна, 166,4 тисячі тонн картоплі, 35,8 тисяч тонн овочів і 4,7 тисячі тонн технічних

культур. Більшість сільськогосподарської продукції була вироблена у приватних фермерських господарствах.

На площі під посів урожаю на 2023 рік усі види господарств засіяли 7,2 тисячі гектарів озимих культур, включаючи 6,1 тисяч гектарів озимих зернових і 1,1 тисячу гектарів озимого ріпаку. Озимий ріпак сіяли виключно ферми.

У галузі тваринництва в районі працює 10 сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на розведенні великої рогатої худоби, свиней, овець та птиці.

Таблиця 2.2. - Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Яворівського району в галузі тваринництва впродовж 2021-2023 років\*

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Тваринницьке поголів'я, тис.гол	45,8	46,3	47,1
Продукція тваринництва, млрд. грн	1,1	1,2	1,3

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

Як видно з таблиці, у галузі тваринництва в Яворівському районі спостерігається позитивна тенденція до зростання поголів'я тварин та обсягів виробництва продукції тваринництва.

У 2023 році поголів'я великої рогатої худоби в Яворівському районі становило 24,7 тис. голів, що на 1,5% більше, ніж у 2022 році.

Основним напрямом у розведенні великої рогатої худоби в районі є виробництво молока. У 2023 році в районі вироблено 130,4 тис. тонн молока, що на 2,1% більше, ніж у 2022 році.



У 2023 році поголів'я свиней в Яворівському районі становило 16,5 тис. голів, що на 1,8% більше, ніж у 2022 році. У 2023 році в районі вироблено 13,7 тис. тонн м'яса свинини, що на 2,4% більше, ніж у 2022 році.

Поголів'я овець досягло 4,8 тис. голів, що на 1,2% більше, ніж у 2022 році. В районі вироблено 1,5 тис. тонн вовни, що на 2,1% більше, ніж у 2022 році.

Поголів'я птиці в Яворівському районі становило 6,2 тис. голів, що на 1,5% більше, ніж у 2022 році. Основним напрямом у розведенні птиці в районі є виробництво яєць. У 2023 році в районі вироблено 100 млн штук яєць, що на 2,1% більше, ніж у 2022 році.

У галузі тваринництва в Яворівському районі спостерігається позитивна тенденція до зростання поголів'я тварин та обсягів виробництва продукції тваринництва. Це пов'язано з впровадженням нових технологій у виробництві тваринницької продукції, підвищення кваліфікації кадрів у галузі тваринництва та залучення інвестицій у розвиток галузі.

Для подальшого розвитку галузі тваринництва в районі необхідно розширювати посівні площі кормових культур, розвивати смарт-спеціалізацію та розширювати ринки збуту продукції тваринництва.

## **2.2. Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області**

Головною метою проведення фінансово-економічного аналізу економіки є виявлення можливостей для підвищення прибутковості, зміцнення фінансового стану та забезпечення стійкого функціонування економіки, а також виконання своїх зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими інституціями. Аналіз фінансового стану економіки є необхідним етапом при розробці стратегій та прогнозів для вдосконалення її фінансового здоров'я. Кредитори та інвестори

проводять такий аналіз з метою зниження ризиків, пов'язаних із наданням позик та інвестицій, а також для визначення умов кредитування.

Фінансовий стан компанії напряму залежить від результатів її виробництва, комерційної, фінансової та господарської діяльності. Отже, всі аспекти діяльності компанії впливають на її фінансовий стан. Наприклад, безперебійне виробництво та успішна реалізація високоякісної продукції сприяють покращенню фінансового стану компанії.

Зазвичай, більший обсяг виробництва та продажів товарів, робіт, послуг при менших витратах сприяє зростанню прибутковості компанії, що позитивно впливає на її фінансову ситуацію.

Однак нерегулярність виробничих процесів, погіршення якості продукції і труднощі у впровадженні можуть призвести до зниження обсягу отриманих коштів на рахунках компанії, що може призвести до погіршення її фінансової стійкості.

Податкові надходження від сільського господарства є важливим джерелом фінансування державного бюджету. Важливо визначити частку сільського господарства у податкових надходженнях до казни Яворівського бюджету (рис. 2.1).

Як бачимо з діаграми, вони становлять близько 7 % загальних податкових надходжень.

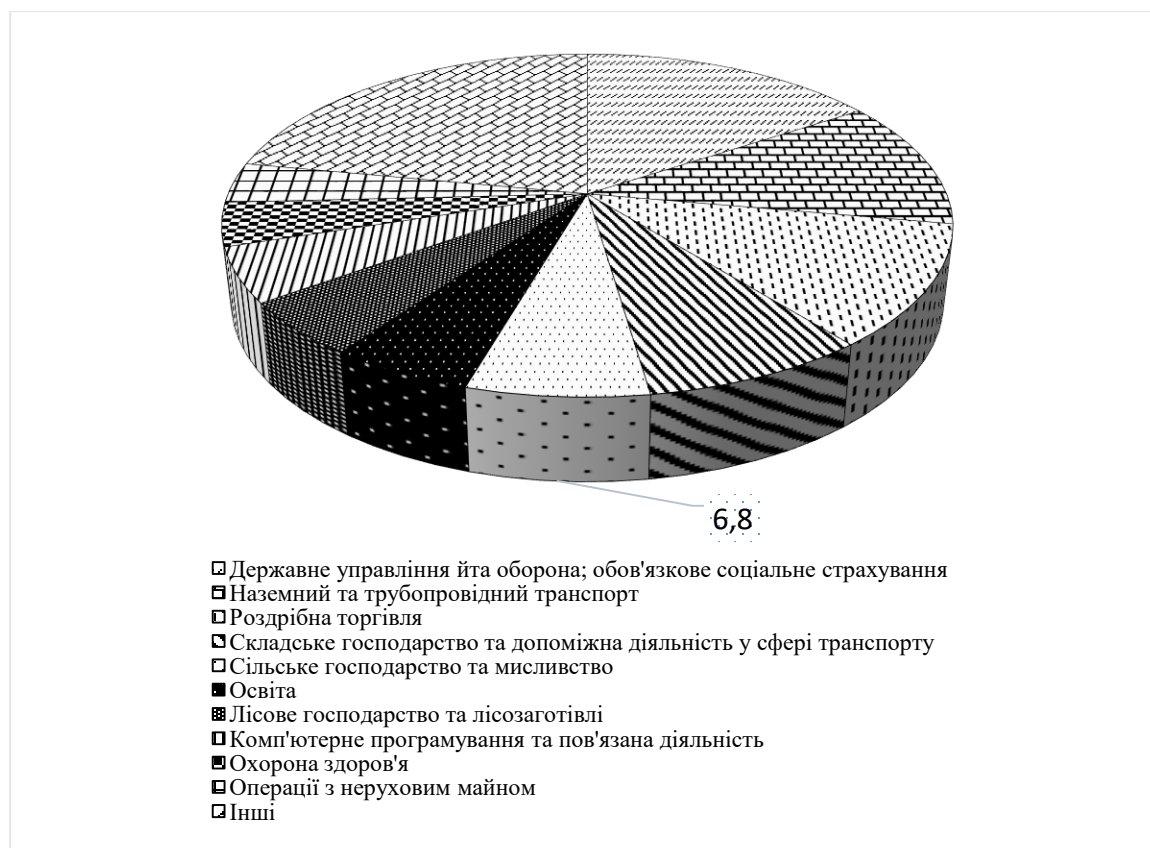


Рис. 2.1. Структура податкових надходжень місцевого бюджету за видами економічної діяльності, 2023 р.\*

\*Джерело: побудовано автором на основі джерела [4]

Податкові надходження від сільського господарства мають такі важливі значення:

✓ забезпечують фінансування державних програм розвитку сільського господарства, які спрямовані на підвищення ефективності виробництва, підтримку сільськогосподарських підприємств та забезпечення продовольчої безпеки країни;

✓ сприяють розвитку регіонів. Сільське господарство є основою економіки багатьох регіонів України. Податкові надходження від сільського господарства сприяють розвитку цих регіонів, створюють робочі місця та підвищують рівень життя населення;

✓ є джерелом надходжень для соціальних програм. Податкові надходження від сільського господарства допомагають фінансувати соціальні програми, зокрема програми пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, освіти тощо.

Наступним нашим кроком, стане виокремлення найбільших с/г підприємств району (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Найбільші сільськогосподарські підприємства Яворівського району Львівської області\*

С/г підприємства	2022 р.		2023 рік		Рівень рентабельності, %	
	Прибуток, тис.грн	Збиток, тис.грн	Прибуток, тис.грн	Збиток, тис.грн	2021 р.	2022 р.
СГТзОВ імені Данила Галицького	15363,00		39624,60		93,8	76,5
СГТзОВ «Довіра»	555,10		697,90		74,9	100,0
ПП «Селянський двір»	934,7		1057,10		45,0	26,0
ФГ «Елегант»	6022,10		5437,80		33,1	31,7
СГТзОВ «Каменярь»	20001,90		28512,30		121,7	112,5
ФГ «ЯІСС»	1858,10		1118,40		28,6	12,0
ПОП «Наконечне»	61,50		251,50		5,1	18,0
ТзОВ «Львів Агросектор»		461,60		135,80	-35,2	-21,3
ПАФ «Хлібороб»	185,10		205,90		4,3	9,2
ТзОВ «Агроль»	73 104.00		18 105.00		18,1	4,0

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

Згідно з даною таблицею, у 2023 році 9 з 10 сільськогосподарських підприємств отримали прибуток. При цьому, у 5 підприємств прибуток зріс, а у 5 підприємств зменшився.

Найбільший прибуток у 2023 році отримало СГТзОВ імені Данила Галицького (39624,6 тис. грн). На другому місці - СГТзОВ «Каменярь» (28512,3 тис. грн), на третьому - СГТзОВ «Довіра» (697,9 тис. грн).

Найбільше зменшення прибутку у 2023 році спостерігається у ФГ «ЯІСС» (740,7 тис. грн). На другому місці - ТзОВ «Львів Агросектор» (325,8 тис. грн), на третьому - ПП «Селянський двір» (122,4 тис. грн).

Середній рівень рентабельності у 2023 році склав 47,6%. Найбільший рівень рентабельності у СГТзОВ імені Данила Галицького (76,5%), найменший - у ТзОВ «Львів Агросектор» (-21,3%).

Доцільно навести можливі причини зростання або зменшення прибутку сільськогосподарських підприємств у 2023 році:

→ зростання цін на сільськогосподарську продукцію. У 2023 році світові ціни на сільськогосподарську продукцію, зокрема на зернові, олійні культури, м'ясо, молоко тощо, зросли, що призвело до зростання прибутку у багатьох сільськогосподарських підприємств;

→ зменшення витрат на виробництво. У 2023 році вартість деяких ресурсів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема насіння, добрив, паливно-мастильних матеріалів тощо, знизилася. Як результат - зростання прибутку у деяких сільськогосподарських підприємствах;

→ несприятливі погодні умови. У 2023 році в Україні спостерігалися несприятливі погодні умови, зокрема посуха, град, заморозки тощо, що спровокувало зменшення врожайності сільськогосподарських культур і, відповідно, зменшення прибутку в низки сільськогосподарських підприємствах.

Проведемо оцінку результатів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Яворівського району у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Основні фінансово-економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області\*

Показники	2021	2022	2023	Відхилення, +/- 2023 до 2021 рр.
Середньорічна чисельність працівників, осіб	72	74	82	10
Чистий дохід (виручка) від реалізації с/г продукції, тис.грн	65314,3	53921,1	62354,1	-2960,2
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	53763,4	58821,1	62154,2	8390,8
Валовий прибуток (збиток)	11550,9	10254,2	13254,2	1703,3
Чистий прибуток (збиток)	15945,5	12954,9	18254,8	2309,3
Площа с/г угідь на кінець року, тис.га	1044,0	1002,0	1110,0	66
Рівень рентабельності, %	29,7	22,0	29,3	-0,4

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

Згідно з даною таблицею, у 2023 році порівняно з 2021 роком спостерігаються такі тенденції:

- збільшення середньорічної чисельності працівників на 10 осіб (13,9%). Вважаємо, що це пов'язано з розширенням виробництва, а також з підвищенням заробітної плати в галузі;

- зменшення чистого доходу (виручки) від реалізації с/г продукції на 2960,2 тис. грн (-4,5%). На нашу думку цьому слугувало зниження цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку та несприятливі погодні умови, які призвели до зменшення врожайності;

- зростання собівартості реалізованої продукції на 8390,8 тис. грн (15,5%) через зростання вартості ресурсів, необхідних для виробництва

сільськогосподарської продукції, збільшення витрат на енергію, пальне, ремонт обладнання тощо;

- збільшення валового прибутку на 1703,3 тис. грн (14,8%) завдяки масштабуванню обсягів виробництва, зниження собівартості виробництва;

- чистий прибуток зріс на 14,2%, вважаємо, що це відбулось завдяки мжливості не сплати податків та інших обов'язкових платежів;

- проте спостерігаємо зниження рівня рентабельності на 0,4%. До цього призвело зниження цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку.

Для забезпечення продовольчої безпеки району важливо знати, які основні види сільськогосподарської продукції виробляються в районі, у яких обсягах і за якою ціною. Ця інформація дозволяє оцінити можливості району щодо забезпечення населення продовольством, а також розробити заходи щодо збільшення виробництва необхідних видів продукції.

Дослідження виробництва основних видів сільськогосподарської продукції також важливе для розвитку економіки району. Сільське господарство є однією з основних галузей економіки району, яка забезпечує робочі місця та надходження до бюджету. Розвиток виробництва сільськогосподарської продукції сприяє зростанню зайнятості населення, підвищенню рівня життя та економічному зростанню району.

У таблиці 2.5 наведемо виробництво основних видів сільськогосподарської продукції району.

Таблиця 2.5 - Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції Яворівського району, тонн (усі категорії господарств)\*

Вид продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 2021 р., %
<i>Рослинництво</i>				
Зернові культури	3612	6327	6523	180
Соя	1528	3154	3652	239
Ріпак і кольза	3184	3541	3625	113
Картопля	628	569	612	97
Культури овочеві	293	398	412	140
Плодові та ягідні	447	336	451	100
<i>Тваринництво</i>				
Вирощування сільськогосподарських тварин	9594	8970	9978	104
М'ясо (релізація на забій с/г тварин у живій вазі)	9453	8755	9866	104
У т.ч. яловичина і телятина (у живій масі)	22	14	21	95
У т.ч. м'ясо птиці (у живій вазі)	9431	8741	9845	104
Молоко	941	434	526	55

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

У рослинництві сільськогосподарських підприємств протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка виробництва сої, яка зросла на значний відсоток. Водночас, обсяги виробництва картоплі зменшилися на 3 відсоткових пункти.

У галузі тваринництва спостерігається зростання виробництва м'яса птиці, що пов'язано з впровадженням сучасних технологій виробництва у ТЗОВ "Агроль".



Для вивчення змін у структурі, потрібно визначити частки різних видів майна в загальній вартості активів та дослідити, що призводить до змін у власності та джерелах її утворення. Це допоможе оцінити, наскільки компанія може розраховувати на внутрішні ресурси та чи необхідне залучення позикових коштів.

На підставі цього менеджер може приймати рішення щодо надійності джерел фінансування та планувати майбутні кроки для забезпечення ліквідності. Оцінка активів дозволяє також оцінити, наскільки стратегія використання коштів відповідає метам компанії і вжити відповідні заходи для вирішення ситуації.

Аналіз статусу власності в бізнесі є ключовим етапом у визначенні фінансового стану підприємства.

У таблиці 2.6 проаналізуємо актив балансу сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області.

Таблиця 2.6 – Аналіз майна сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області\*

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Зміни за звітний період (+,-)
Усього майна, тис.грн	63367,3	102233,6	125421,1	125421,1
В тому числі: Основні кошти і позабалансові активи, тис.грн	7236,2	6338,0	6425,1	-811,1
у % до майна	93,1	94,5	96,7	3,6
Оборотні кошти, тис.грн	321,2	438,1	604,0	282,8
% до майна	3,3	4,5	6,9	3,6
в тому числі: матеріальні оборотні кошти, тис.грн	514,0	485,6	541,0	27,0

% до оборотних коштів	85,1	80,8	81,0	-4,1
Грошові кошти, тис.грн	90,0	75,0	78,6	-114,0
% дооборотних коштів	9,9	10,8	11,2	1,3

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

За даними таблиці, у 2023 році у порівнянні з 2021 роком загальний обсяг майна сільськогосподарських підприємств району збільшився на 87,5%, або на 62053,8 тис. грн. Це зростання відбулося за рахунок обох складових майна: основних засобів та оборотних коштів.

Основні засоби і позабалансові активи збільшилися на 21,1%, або на 1201,8 тис. грн. за рахунок збільшення вартості основних засобів на 12,8%, або на 877,6 тис. грн., та зменшення вартості позабалансових активів на 2,2% (324,2 тис. грн). Щодо оборотних коштів, то вони збільшилися на 83,6%, або на 282,8 тис. грн. Цьому слугувало зростання матеріальних оборотних коштів на 12,8%, або на 26,4 тис. грн., та грошових коштів на 20,2%, або на 256,4 тис. грн.

Загалом, за період 2021-2023 років сільськогосподарські підприємства району демонструють позитивну фінансову динаміку. Обсяг їх майна зріс на 87,5%, що свідчить про її ефективне господарювання та прибуткову діяльність.

Однак, у структурі майна сільськогосподарських підприємств району спостерігається певна диспропорція. Так, частка основних засобів і позабалансових активів у загальному обсязі майна становить 96,7%, що свідчить про низький рівень оборотності активів компанії, що може негативно вплинути на їх фінансову стійкість у разі погіршення економічних умов.

Слід проаналізувати власні та запозичені кошти сільськогосподарських підприємств району (табл. 2.7, рис. 2.2).

Таблиця 2.7 - Стан і структура джерел коштів, які вкладені у майно сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області\*

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-)
Усього майна, тис.грн	52558,5	63367,3	102233,6	49675,1
1. Власний капітал, тис.грн	42891,6	40806,2	39683,0	-3208,6
Власний капітал у % до майна	81,6	64,4	38,8	-42,8
2. Позичені кошти, тис.грн	9667,2	22560,8	62550,6	52883,4
Позичені кошти у % до майна	18,4	35,6	61,2	42,8
2.1. Кредиторська заборгованість, тис.грн	156,2	129,6	21,5	-134,7

\*Сформовано на основі джерел: 9, 25

За даними таблиці спостерігаємо, що загальний обсяг майна компанії збільшився на 92,1% (на 49675,1 тис. грн). Власний капітал компанії зменшився на 8,2% (на 3208,6 тис. грн.) за рахунок збільшення обсягу позикових коштів та зменшення обсягу прибутку компанії. Позичені кошти компанії збільшилися на 635,8% (на 52883,4 тис. грн.). На нашу думку цьому слугували державні кредитні програми, а саме «Кредити 5-7-9», які стали більш доступними для підприємств.

Однак, зростання обсягу позикових коштів становить значну загрозу для фінансової стійкості компанії. Частка позикових коштів у загальному обсязі майна компанії становить 61,2%, що свідчить про високий рівень фінансового ризику.

Проте, кредиторська заборгованість підприємств зменшилася на 85,7%, за рахунок погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками.

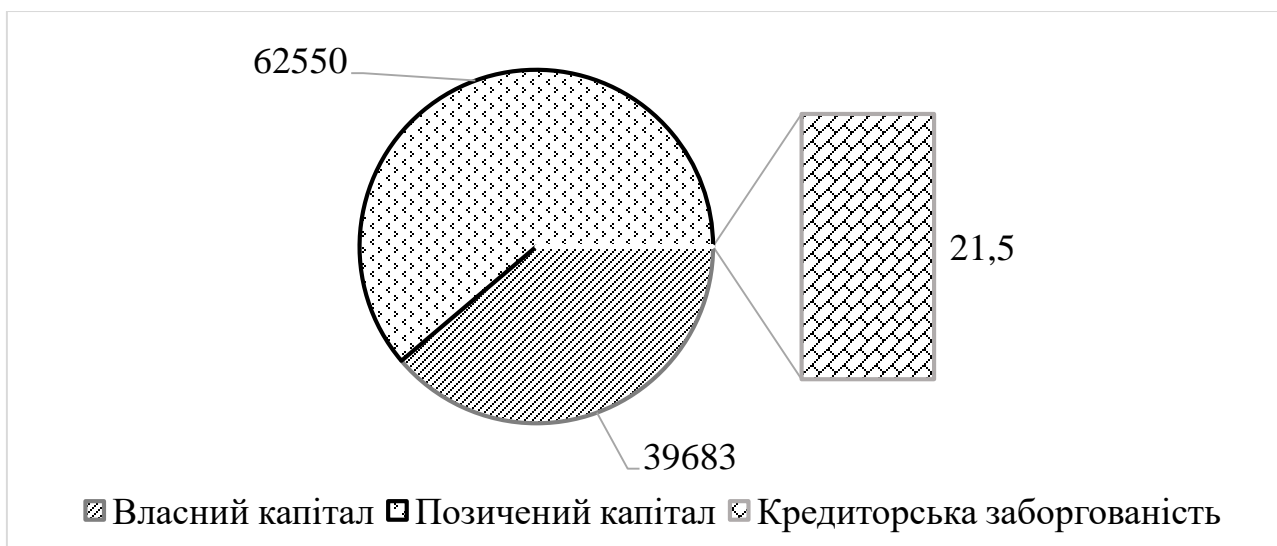


Рис. 2.2. Джерела формування майна сільськогосподарських підприємств Яворівського району у 2023 році, тис.грн\*

\*Побудовано на основі таблиці 2.7

Для зниження фінансового ризику компанії необхідно зменшити частку позикових коштів у загальному обсязі майна. Це можна зробити за рахунок збільшення обсягу власного капіталу компанії, а також за рахунок більш жорсткого контролю за видачею кредитів та залученням депозитів.

### 2.3. Оцінка фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області

Джерелами інформації для оцінки фінансових ризиків є різні фінансові звіти та документи, такі як баланси за минулий та поточний рік, звіти про фінансові результати, рух грошових коштів, а також інші документи, які описують діяльність компанії та її фінансове становище.

Аналіз прибутку та його рентабельності допомагає виявити різноманітні тенденції у розвитку, які вказують на можливості керування підприємством для подальшого успішного розвитку. Цей аналіз виявляє помилки в економічній

діяльності, а також показує можливості для збільшення прибутку, що врешті-решт сприяє більш успішній роботі бізнесу.

Прибуток є ключовим стимулом для відкриття нових підприємств або розширення існуючих. Висока рентабельність підштовхує людей до пошуку більш ефективних шляхів використання ресурсів, створення нових продуктів, які виявлять попит, і впровадження організаційних та технічних інновацій, які покликані підвищити продуктивність. Через роботу на користь, кожне підприємство сприяє економічному зростанню суспільства, сприяє створенню соціального багатства та підвищенню добробуту населення.

Зміна рівня цін і прибутку безпосередньо залежать, тобто коли рівень цін зростає, величина прибутку збільшується і навпаки. Тому в цьому напрямку особливу увагу слід приділити вибору оптимальних каналів збуту продукції (робіт, послуг). Прибуток, хоча і є продуктивним показником компанії, не характеризує рівень ефективності господарської діяльності, інвестиційні витрат.

Детальний розрахунок показників рентабельності сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області і подано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Показники рентабельності сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області \*

Показник	2021	2022	2023	2023 р. до 2021 р., +/-
Рівень рентабельності активів	7,2	8,3	8,9	1,7
Рівень рентабельності власного капіталу	6,5	7,2	7,9	1,4
Рівень рентабельності продажу	1,2	8,2	9,3	8,1
Рівень рентабельності виробництва продукції	12,5	7,6	9,3	-3,2
Рівень рентабельності підприємств	25,3	27,2	27,9	2,6
Норма прибутку	66,1	62,7	70,1	4,0

\*Розраховано на основі джерел: 9, 25

За даними таблиці, у 2023 році у порівнянні з 2021 роком рівень рентабельності активів підприємств зріс на 1,7%, рівень рентабельності власного капіталу зріс на 1,4%, рівень рентабельності продажу зріс на 8,1%, рівень рентабельності виробництва продукції зменшився на 3,2%, а рівень рентабельності підприємств зріс на 2,6%.

Однак, зниження рівня рентабельності виробництва продукції є негативним сигналом. Це свідчить про те, що підприємства мають проблеми з контролем витрат.

Для підвищення рентабельності виробництва продукції компанії необхідно вжити заходів щодо зниження собівартості продукції, за рахунок зниження цін на матеріальні ресурси, підвищення продуктивності праці, впровадження нових технологій та оптимізації структури собівартості продукції.

Наступним показником для проведення оцінки фінансових ризиків є ліквідність. Ліквідність це здатність підприємства своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 - Показники ліквідності у сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області\*

Показник	Спеціалізація підприємств		
	скотарсько-зернова	зерново-скотарська	зернова
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,126	0,761	1,077
Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,173	0,078	0,203
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,007	0,018
Вартість власних оборотних коштів 1 га с/г угідь, грн	64,6	-114,5	27,9
Частка запасів у структурі поточних активів, %	84,6	89,8	81,2

\*Розраховано на основі джерел: 9, 25

Отже, у господарствах, які спеціалізуються лише на вирощуванні зернових культур, вартість запасів зазвичай виявляється нижчою. Це впливає на більш високий проміжний показник ліквідності. Однак у цій групі сільськогосподарських господарств сума поточних зобов'язань зазвичай менша. Наприклад, на кожен гектар сільськогосподарських земель фермерських господарств, які спеціалізуються на тваринництві та вирощуванні зернових, припадає 514 гривень поточних зобов'язань (за винятком розрахунків з учасниками), у той час як у компаній, які глибоко спеціалізуються на вирощуванні зерна, ця сума становить 361 гривню. Коефіцієнти ліквідності в цій групі господарств були найвищими завдяки меншому обсягу боргів, які потрібно було покрити активами.

Аналіз фінансової стійкості підприємств спрямований на об'єктивне оцінювання їх фінансової надійності та незалежності, оцінка джерел фінансування для формування запасів та витрат.

Фінансова стійкість означає стан фінансових ресурсів підприємства, де розсудливе розподіл коштів гарантує наявність власних засобів, стабільний дохід та підтримує процеси розвитку. Вона є ключовим фактором для досягнення фінансової рівноваги та стабільності.

Оцінка фінансової стійкості підприємств полягає в об'єктивному аналізі розміру та структури її активів та зобов'язань, а також відповідності фінансових дій підприємств статутним цілям. Ця оцінка дозволяє зробити висновки щодо: інтенсивності запозичень, рівня залежності від короткострокових зобов'язань та довгострокової стабільності без позикових коштів.

Аналіз фінансової стійкості підприємств є ключовим кроком у оцінці, відображає результати поточного розвитку, інвестиційний та фінансовий стан, надає необхідну інформацію для інвесторів та визначає спроможність підприємств погасити борги та зобов'язання, розширити свій економічний потенціал.

Ми вважаємо, що найбільш повні результати аналізу можна отримати за допомогою розрахунку конкретних та відносних показників, як це припускається більшістю фахівців. Однак було виявлено, що коли абсолютні значення показників однакові, відносні показники можуть істотно відрізнятись в залежності від підходу кожного автора. Крім того, потрібно пам'ятати, що фінансова стійкість безпосередньо відображає платоспроможність підприємств, тому під час її аналізу важливо розглядати групу показників, пов'язаних з ліквідністю та платоспроможністю.

Оскільки фінансова стабільність передбачає довгострокову платоспроможність, під час її оцінки варто звертати увагу на розрахунок фінансового запасу, що дозволить оцінити обсяг продажів, необхідний для забезпечення стабільної та прибуткової діяльності підприємств. Тому, на наш погляд, оцінка фінансової стійкості компанії повинна проводитися в динаміці наступних етапів:

- Крок 1 - аналіз абсолютних показників;
- Крок 2 - аналіз відповідних показників;
- Крок 3 - аналіз показників платоспроможності;
- Крок 4 - визначення границі фінансової стійкості.

Фінансова стійкість у сільськогосподарських підприємств забезпечується високою часткою власних коштів у загальній сумі ресурсів. Це вказує на рівень ризику, з яким стикаються підприємства, та їх залежність від зовнішніх джерел фінансування. Ознаками фінансової стійкості є стійкий ріст фінансових показників, досить високий рівень грошових активів, спроможність вчасно виконувати фінансові зобов'язання та значна частка внутрішніх ресурсів у фінансуванні суб'єктів. Також важливою є стабільність прибутків та якість майнових цінностей, а також можливість підприємств розвивати свою діяльність.

Проаналізуємо показники фінансової стійкості у сільськогосподарських підприємств (табл. 2.10).



Таблиця 2.10 - Показники фінансової стійкості та залученого капіталу в с/г підприємствах Яворівського району Львівської області\*

Показник	2021	2022	2023	2023 р. до 2021 р., +/-
Коефіцієнт фінансової залежності	1,06	1,07	1,23	0,17
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	77,9	79,7	83,9	10,0
Заборгованість з оплати праці	0,9	0,2	1,4	0,5
Банківські кредити	2,7	4,4	8,1	5,4
Частка довгострокових кредитів, %:				
у загальній сумі залученого капіталу	0,1	0,1	0,6	0,5
у загальній сумі кредитів банків	2,8	2,7	7,9	4,8

\*Розраховано на основі джерел: 9, 25

На кінець 2023 року загальний показник автономії сільськогосподарських підприємств становив 1,23, що значно перевищує стандартне значення (0,5). Коефіцієнт фінансування показує, що на кожну одиницю власного капіталу припадало лише 0,03 одиниці запозичень. Ці дані вказують на те, що залежність цих підприємств від зовнішніх джерел фінансування є низькою. Теоретично, підприємства з великою часткою власного капіталу привертають кредиторів, оскільки вони вважаються фінансово незалежними та частіше сплачують борги самостійно.

Але лише за допомогою цих показників неможливо визначити, чи є фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств на належному рівні. Навпаки, висновок може бути протилежним: низька участь позикового капіталу

у структурі капіталу сільськогосподарських підприємств зумовлена не бажанням фінансових установ надавати їм позики або інвестувати в сільське господарство. Це свідчить про недостатнє залучення коштів для підтримки економічної діяльності сільськогосподарських підприємств у регіоні.

Структура фінансування сільськогосподарських підприємств відображає їх складне фінансове становище. Кінець 2021 року показав, що майже половина їх зобов'язань у сумі відносилася до заборгованості за товари та послуги, і частина цієї суми була вже простроченою. Заборгованість із заробітної плати залишалася значною, становлячи 470 гривень на середнього працівника до кінця 2023 року.

У 2023 році частка позикового капіталу в довгострокових зобов'язаннях помітно зменшилася, оскільки відстрочені податкові платежі були списані з підприємств. Збільшення цього показника з 1,9% у 2022 році до 7,1% у 2023 році відбулося не через зростання боргів перед бюджетом, а завдяки збільшенню інших видів довгострокових зобов'язань, включаючи збільшення інвестицій у промисловість.

У цьому районі Львівської області доля банківських позик у сільськогосподарських підприємств залишається низькою, що підтверджує висновок про неохочість комерційних банків співпрацювати з цими підприємствами. Низький рівень короткострокових позик можна пояснити сезонним зменшенням активності сільськогосподарських підприємств, які зазвичай на початку року повинні сплатити позики, взяті напередодні весни. Не така велика привабливість довгострокових позик на розвиток сільського господарства свідчить про відсутність суттєвих змін у зміцненні його матеріальної бази.

У цілому, у 2023 році вкладено лише 1,7% від загального обсягу інвестицій в основний капітал сільськогосподарського сектору Львівської області, що становить 10,5 млн гривень за порівняннями цінами.

Ми згодні, що додавання орендованих активів до капіталу комерційних чи приватних підприємств, що винаймали їх у приватних осіб, викликає дискусії. Проте, вважаємо неприйнятним включення їх до категорії поточних зобов'язань, які охоплюють платежі, які компанія має розрахувати у найближчий термін. Тому, при обчисленні показників ліквідності сільськогосподарських підприємств у Яворівському районі та в інших таблицях цього дослідження, суму в рядку "Поточні зобов'язання для розрахунків з учасниками" було виключено з розділу IV пасиву "Поточні зобов'язання".

Якщо вартість власного капіталу сільськогосподарських підприємств враховуватиме лише частку власності їх засновників, це суттєво змінить показники фінансової стійкості - коефіцієнт автономності значно зменшиться, а коефіцієнти фінансування та фінансової залежності зростуть. Отже, наразі, виходячи із наявних фінансових звітів сільськогосподарських підприємств, складно дати об'єктивну оцінку їх фінансовій стійкості. Це вимагає розробки керівних принципів, які надавали б чіткі вказівки щодо визначення вартості власного капіталу та включення певної частки орендованої власності сільськогосподарських підприємств до певної категорії вартості.

І на останок, слід розрахувати показники ризикованості (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Показники ризикованості с/г підприємств Яворівського району Львівської області\*

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 2021 р., +/-
Коефіцієнт фінансового левериджу (DFL)	2,3	3,2	4,1	1,8
Коефіцієнт інноваційного ризику (IR)	0,2	0,3	0,4	0,2

\*Розраховано на основі джерел: 9, 25

За даними таблиці, у сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області спостерігається тенденція до зростання фінансового левериджу. Це свідчить про те, що підприємства вдаються до більшого використання позикових коштів для фінансування своєї діяльності.

Таке зростання фінансового левериджу може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це може призвести до підвищення прибутковості підприємств за рахунок більш ефективного використання залучених коштів. З іншого боку, це може підвищити фінансовий ризик підприємств, оскільки вони стають більш залежними від своїх кредиторів.

Коефіцієнт інноваційного ризику також демонструє тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що підприємства стають більш схильними до інноваційних ризиків.

Позитивним моментом є те, що відбувається підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок впровадження нових технологій та продуктів, проте це може призвести до фінансових втрат у разі невдачі інновацій.

Однак, зростання фінансового левериджу та коефіцієнта інноваційного ризику є сигналом про те, що підприємства повинні бути готові до потенційних фінансових ризиків.

## **РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯВОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

### **3.1. Напрямки вдосконалення управління фінансовими ризиками**

Для сільськогосподарських підприємств, як і для будь-якого іншого підприємства, управління фінансовими ризиками є важливим елементом фінансового менеджменту. Визначення напрямків вдосконалення управління фінансовими ризиками допоможе зменшити можливість виникнення небажаних фінансових наслідків, таких як збитки, заборгованість, недостатність ліквідності тощо.

Зокрема, вдосконалення управління фінансовими ризиками у сільськогосподарських підприємствах може зменшити ризик недостатньої ліквідності, дозволить знизити ризик заборгованості, ризик збитків, збільшить ефективність використання ресурсів та забезпечить стабільність діяльності.

Основними напрямками вдосконалення управління фінансовими ризиками стануть:

1. впровадження сучасних технологій;
2. розширення методичного інструментарію;
3. посилення корпоративної культури управління ризиками.

Доцільність впровадження сучасних технологій для вдосконалення управління фінансовими ризиками підприємства обумовлена збільшенням кількості та складності фінансових ризиків, адже сучасні підприємства функціонують у складному та мінливому середовищі, що створює підвищені ризики для їх діяльності. Впровадження сучасних технологій дозволяє

підприємствам краще розуміти та оцінювати ці ризики, а також розробляти ефективні заходи щодо їх мінімізації.

Сучасні власники та інвестори вимагають від підприємств високого рівня управління фінансовими ризиками, тому необхідно підвищувати вимоги до ефективності їх управління, це дозволить підприємствам відповідати цим вимогам та підвищувати свою привабливість для інвесторів.

Також сучасні технології дозволяють автоматизувати багато процесів управління фінансовими ризиками, що може призвести до зниження витрат на їх здійснення.

Сучасні технології дозволяють підприємствам отримувати більш точну та актуальну інформацію про фінансові ризики, що дозволяє їм приймати більш обґрунтовані рішення щодо їх управління; автоматизувати багато процесів управління ризиками, це дозволить підвищити їх ефективність, а також сприятимуть зниженню витрат на управління фінансовими ризиками підприємства.

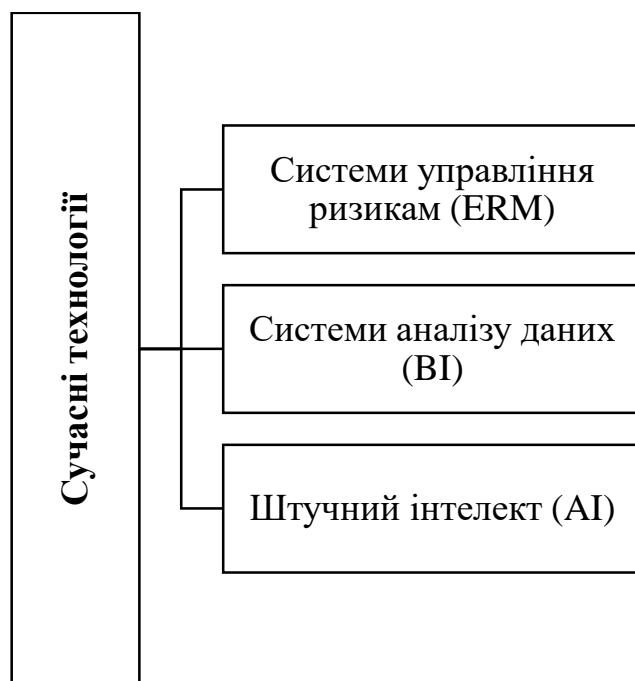


Рис. 3.1. Сучасні технології для вдосконалення управління фінансовими ризиками підприємства\*

*\*Побудовано автором самостійно*

Системи управління ризиками (ERM) – це комплексні системи, які дозволяють підприємствам комплексно управляти всіма видами ризиків, включаючи фінансові ризики. ERM-системи включають в себе такі елементи, як:

- ідентифікація ризиків. ERM-системи дозволяють підприємствам ідентифікувати всі можливі фінансові ризики, яким вони можуть бути піддані. Цей процес включає в себе аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть вплинути на фінансовий стан підприємства;
- оцінка ризиків (можливість оцінити ймовірність виникнення та можливі наслідки фінансових ризиків);
- управління ризиками (системи розробляють заходи щодо управління фінансовими ризиками).



Рис. 3.2. Методи ERM-системи\*

\*Побудовано автором самостійно

ERM-системи дозволяють підприємствам отримати повний огляд всіх можливих фінансових ризиків, яким вони можуть бути піддані, що у свою чергу дозволить підприємствам більш ефективно управляти цими ризиками; забезпечують системний підхід до управління ризиками, що дає змогу підприємствам розробляти та реалізувати ефективні заходи щодо їх мінімізації та автоматизують багато процесів управління ризиками, що може призвести до підвищення їх ефективності та зниження витрат.

Впровадження ERM-систем є важливим кроком для забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

Системи аналізу даних (BI) можуть допомогти підприємствам управляти фінансовими ризиками, забезпечуючи швидкий та точний аналіз фінансових даних. BI виявляє та аналізує ризики, пов'язані з фінансовими операціями, такі як заборгованість, недостатність ліквідності, збитки тощо.

Системи аналізу даних (BI) дозволяють підприємствам управляти фінансовими ризиками підприємства за допомогою таких функцій:

- збір даних з різних джерел, таких як бухгалтерські системи, фінансові звіти, внутрішні та зовнішні звіти для отримання більш повної та комплексної картини фінансових ризиків.
- аналіз даних за допомогою різних методів аналізу, таких як статистичні методи, машинне навчання для кращого розуміння та оцінки фінансових ризиків;
- повідомлення про ризики у вигляді звітів, діаграм, таблиць – це дозволяє підприємствам ефективно комунікувати інформацію про ризики з різними стейкхолдерами.

Конкретні способи, якими системи BI можуть використовуватися для управління фінансовими ризиками, можуть відрізнятися залежно від конкретних потреб підприємства. Системи BI можуть використовуватися для ідентифікації фінансових ризиків шляхом аналізу даних про фінансову діяльність



підприємства. Наприклад, системи ВІ можуть використовуватися для виявлення помилок у фінансових звітах, які можуть свідчити про наявність ризиків.

Впровадження систем ВІ для управління фінансовими ризиками може принести підприємствам ряд переваг:

- покращення якості управління ризиками;
- підвищення ефективності управління ризиками;
- зниження витрат на управління ризиками.

Отже, системи аналізу даних (ВІ) є потужним інструментом, який може допомогти підприємствам ефективно управляти фінансовими ризиками.

Штучний інтелект (ШІ) дозволить підприємствам управляти фінансовими ризиками підприємства за допомогою таких можливостей:

✓ автоматизація процесів управління ризиками. ШІ може використовуватися для автоматизації таких процесів управління ризиками, як:

- ідентифікація ризиків;
- оцінка ризиків;
- моніторинг ризиків;
- розробка заходів щодо управління ризиками.

Це може призвести до підвищення ефективності управління ризиками та зниження витрат на його здійснення;

- розробка нових методів управління ризиками. ШІ потрібно залучати для розробки нових методів управління ризиками, які дозволяють підприємствам більш ефективно мінімізувати ризики. Наприклад, для розробки алгоритмів хеджування, які дозволяють підприємствам захищати себе від ризиків зміни цін на сировину та інші активи;

- покращення якості аналізу даних. До прикладу для виявлення закономірностей у даних, які можуть бути використані для прогнозування ризиків.

Отже, впровадження ІІІ для управління фінансовими ризиками є актуальним напрямком розвитку для підприємств, які прагнуть підвищити ефективність та прозорість управління ризиками.

Розширення методичного інструментарію управління фінансовими ризиками є одним із важливих напрямків вдосконалення цієї системи. Це пов'язано з тим, що сучасні підприємства функціонують у складному та мінливому середовищі, що створює підвищені ризики для їх діяльності.

До методичного інструментарію управління фінансовими ризиками відносяться такі методи та інструменти, які використовуються для ідентифікації, оцінки, моніторингу та управління ризиками.



Рис. 3.3. Методичний інструментарій управління фінансовими ризиками підприємства\*

\*Згруповано автором

Розширення методичного інструментарію управління фінансовими ризиками може бути здійснено за певними напрямками:

- ✓ впровадження нових методів ідентифікації ризиків дозволить підприємствам виявити потенційні ризики, які можуть не бути помічені за допомогою традиційних методів. В даному випадку для ідентифікації ризиків може використовуватися штучний інтелект, який здатен аналізувати великі обсяги даних, щоб виявити закономірності, які можуть вказувати на наявність ризиків;

- ✓ впровадження нових методів оцінки ризиків дасть змогу підприємствам більш точно оцінювати ризики, що є важливим для прийняття ефективних рішень щодо їх управління. Наприклад, для оцінки ризиків доцільний метод Монте-Карло, який дозволяє отримувати більш точні оцінки ймовірності виникнення ризиків та їх наслідків;

- ✓ впровадження сучасних методів моніторингу ризиків з метою своєчасного виявлення зміни в рівні ризиків, що важливо для забезпечення ефективності управління ризиками. Тут рекомендовано застосовувати метод сценарного аналізу, який дозволяє оцінити вплив різних сценаріїв розвитку подій на фінансовий стан підприємства;

- ✓ впровадження новітніх методів управління ризиками. Наприклад, для управління ризиками може використовуватися метод хеджування, який дозволяє підприємствам захищати себе від ризиків зміни цін на сировину та інші активи.

Розширення методичного інструментарію управління фінансовими ризиками є важливим кроком для підвищення ефективності цієї системи. Це дозволяє підприємствам краще розуміти та оцінювати ризики, що є важливим для прийняття ефективних рішень щодо їх управління.

Посилення корпоративної культури управління ризиками є одним із важливих напрямів вдосконалення управління фінансовими ризиками

підприємства. Корпоративна культура управління ризиками - це сукупність цінностей, принципів і норм, які визначають ставлення працівників підприємства до управління ризиками.

Посилення корпоративної культури управління ризиками передбачає:

- формування у працівників розуміння важливості управління ризиками;
- створення сприятливого середовища для управління ризиками;
- забезпечення доступу працівників до інформації про ризики;
- заохочення працівників до ініціювання заходів щодо управління ризиками.

Навчання співробітників з питань управління ризиками має бути ефективним і цікавим, щоб співробітники могли засвоїти необхідні знання та навички і застосовувати їх у своїй роботі. Для цього необхідно дотримуватися таких принципів:

- цільовість (навчання має бути спрямоване на досягнення конкретних цілей, таких як підвищення обізнаності співробітників про ризики, розвиток їхніх навичок у виявленні та оцінюванні ризиків, а також у розробці та впровадженні заходів щодо управління ризиками);
- доступність (матеріал навчання повинен бути зрозумілим і доступним для співробітників з різним рівнем знань і досвіду);
- зацікавленість (навчання повинно бути цікавим і захоплюючим, щоб співробітники були зацікавлені в його проходженні).

Доцільно включати в програму навчання інтерактивні вправи, рольові ігри, кейси та інші методи, які допоможуть співробітникам краще засвоїти матеріал. Навчання потрібно налаштовувати на конкретні потреби співробітників, враховуючи їх рівень знань і досвід, а також їхні особливості роботи. Потрібно надати співробітникам можливість практикувати отримані навички, адже практика є важливим компонентом навчання.

Важливим є запровадження системи стимулювання співробітників за активну участь у процесі управління ризиками.

Управління ризиками має бути невід'ємною частиною всіх процесів управління компанії, таких як стратегічне планування, бюджетування, оцінка ефективності тощо.

Для підвищення ефективності управління ризиками необхідно використовувати дані з різних джерел, таких як фінансові звіти, маркетингові дослідження, операційні дані тощо.

Впровадження цих заходів дозволить компанії досягти більшої ефективності та конкурентоспроможності.

### **3.2. Розробка заходів щодо зменшення фінансових ризиків**

Для сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області слід запропонувати такі заходи щодо зменшення фінансових ризиків:

- підвищення ефективності виробництва;
- збільшення диверсифікації виробництва;
- залучення інвестицій;
- участь у державних програмах підтримки.

Підвищення ефективності виробництва спрямоване на досягнення більшого результату при тих самих витратах або на досягнення того ж результату при менших витратах. Ефективність виробництва можна підвищити шляхом підвищення продуктивності праці, зниження витрат на ресурси або підвищення якості продукції.

Для підвищення ефективності виробництва слід впроваджувати новітніх технологій, оптимізувати виробничі процеси, вдосконалювати управління запасами, покращувати якість продукції та підвищувати мотивацію працівників.

Диверсифікація виробництва являє собою процес розширення асортименту продукції або послуг, що випускаються підприємством. Диверсифікація може бути вертикальною, коли підприємство розширює свою діяльність вгору або вниз по виробничому ланцюжку, або горизонтальною, коли підприємство випускає нову продукцію або послуги, не пов'язані з його основною діяльністю.

Основні способи збільшення диверсифікації виробництва:

- розширення асортименту продукції (розробка та випуск нових видів продукції, що доповнюють або замінюють існуючу продукцію);
- освоєння виробництва нових видів продукції (випуск продукції, яка не пов'язана з основною діяльністю підприємства);
- інтеграція з іншими підприємствами (поглинання або придбання інших підприємств, що виробляють нову продукцію або послуги).

Вибір методу диверсифікації залежить від стратегічних цілей підприємства, фінансових можливостей підприємств та підготовленості персоналу.

Диверсифікація виробництва може принести підприємству ряд переваг, серед яких збільшення прибутку, покращення конкурентоспроможності та зменшення ризиків.

Залучення інвестицій є одним із ефективних методів зменшення ризиків в сільськогосподарських підприємствах. Інвестиції можуть використовуватися для:

- розширення виробництва, що дозволяє підвищити обсяги виробництва та доходи підприємства, а також диверсифікувати виробництво та зменшити ризик від залежності від одного виду продукції;
- впровадження новітніх технологій, що підвищує ефективність виробництва та зменшує ризик від несприятливих погодних умов;

- закупівлі обладнання та техніки, що підвищує продуктивність праці та зменшує ризик від нестачі трудових ресурсів;
- покращення логістики, що зменшує ризик від нестачі посівних площ та неплатежів.

Доцільно виокремити джерела інвестицій, які можуть бути задіяні сільськогосподарськими підприємствами:

- власні кошти підприємства;
- кредити банків та інших фінансових установ;
- інвестиції державних органів, такі як гранти, субсидії тощо;
- інвестиції приватних інвесторів, таких як бізнесмени, фонди та ін.

Вибір джерела інвестицій залежить від цілей підприємства, його фінансового стану та інших факторів.

Залучення інвестицій є складним процесом, який вимагає ретельної підготовки та оцінки ризиків. Підприємство має розробити інвестиційний проект, який визначає мету, обсяг та терміни інвестицій, а також джерела фінансування. Проект повинен бути ретельно проаналізований з точки зору економічної ефективності та ризиків.

Залучення інвестицій може значно підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства та зменшити ризики його діяльності. Однак це не гарантує відсутності ризиків, тому підприємство має розробити ефективну систему управління ризиками.

Для сільськогосподарських підприємств, які планують залучити інвестиції необхідно провести ретельний аналіз ринку та конкурентів, щоб визначити перспективні напрямки розвитку, розробити чіткий інвестиційний проект, який визначає мету, обсяг та терміни інвестицій, а також джерела фінансування; провести оцінку ризиків, пов'язаних з інвестиційним проектом та ознайомити потенційних інвесторів з результатами оцінки ризиків (рис. 3.4).

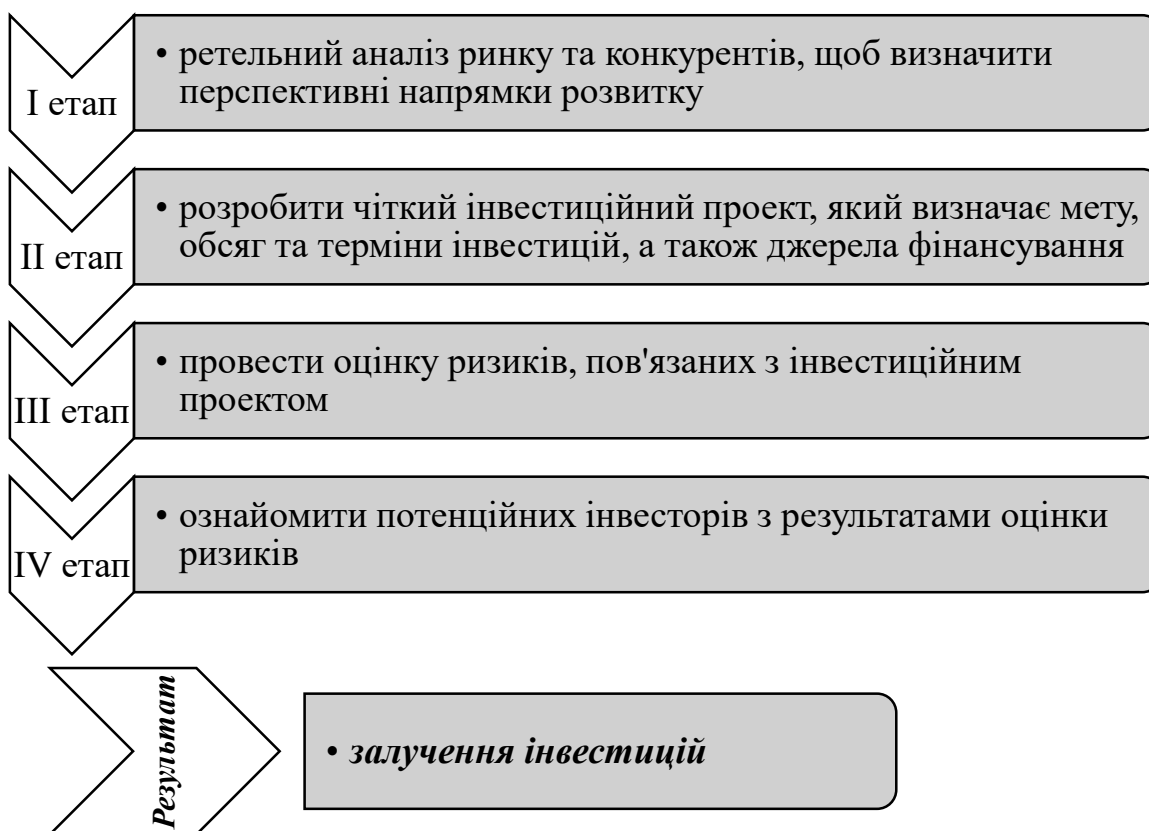


Рис. 3.4. Концепція залучення інвестицій з метою зменшення фінансових ризиків у сільськогосподарських підприємствах\*

\*Побудовано автором самостійно

Залучення інвестицій може бути ефективним методом зменшення ризиків в сільськогосподарських підприємствах, але це вимагає ретельної підготовки та оцінки ризиків.

У 2023 році в Україні діє ряд державних програм підтримки сільськогосподарських підприємств, які спрямовані на зменшення фінансових ризиків (табл. 3.1).



Таблиця 3.1 - Державні програми підтримки сільськогосподарських підприємств, які спрямовані на зменшення фінансових ризиків\*

<i>Програма</i>	<i>Опис</i>	<i>Результат</i>
Програма підтримки сільськогосподарських підприємств на період 2023-2025 років	Надання субсидій на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання, насінневого матеріалу, добрив, кормів, а також на будівництво та реконструкцію сільськогосподарських об'єктів	Зменшення витрат сільськогосподарських підприємств на придбання техніки, обладнання, насіння, добрив, кормів тощо.
Програма страхування сільськогосподарських культур і тварин.	Надання державної підтримки сільськогосподарським підприємствам, які страхують свою продукцію від несприятливих погодних умов, хвороб та шкідників	Зменшення ризику втрат сільськогосподарської продукції від несприятливих погодних умов, хвороб та шкідників.
Програма підтримки сільськогосподарських підприємств, що здійснюють первинну обробку та переробку сільськогосподарської продукції	Надання субсидій на придбання обладнання та техніки для первинної обробки та переробки сільськогосподарської продукції, а також на будівництво та реконструкцію переробних підприємств.	Підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

*\*Сформовано автором*

Опишемо, як дані програми можуть допомогти сільськогосподарським підприємствам зменшити фінансові ризики. По-перше, підприємство, яке отримало субсидію на придбання сільськогосподарської техніки, зможе зменшити свої витрати на виробництво і підвищити прибуток. По-друге, підприємство, яке страхує свою продукцію від несприятливих погодних умов, зможе компенсувати частину втрат у разі виникнення форс-мажорних обставин. По-третє, підприємство, яке отримало субсидію на будівництво переробного підприємства, зможе підвищити цінність своєї продукції та збільшити прибуток.

Тому, державні програми підтримки сільськогосподарських підприємств є важливим інструментом для зменшення фінансових ризиків і підвищення конкурентоспроможності галузі, адже спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку аграрного сектору, зменшення ризиків у діяльності сільськогосподарських підприємств, а теж підвищення конкурентоспроможності української агропродукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Наведемо основні державні програми підтримки для сільськогосподарських підприємств у 2023 році:

✓ Програма «Доступні кредити 5-7-9%» - передбачає надання сільськогосподарським підприємствам кредитів на пільгових умовах. Ставка за кредитом становить 5% для підприємств, які займаються рослинництвом, 7% для підприємств, які займаються тваринництвом, та 9% для підприємств, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції.

✓ Програма «єРобота» - надає гранти сільськогосподарським підприємствам на створення нових робочих місць. Грантом можуть бути покриті витрати на обладнання, інструменти, сировину, матеріали та інші витрати, пов'язані з створенням нових робочих місць.

✓ Програма «Агрострахування» - надання сільськогосподарським підприємствам компенсацій за збитки, завдані несприятливими погодними умовами.

✓ Програма «Меліорація» передбачає надання сільськогосподарським підприємствам субсидій на проведення меліоративних робіт.

Крім цих програм, сільськогосподарські підприємства можуть отримувати підтримку від місцевих органів влади, міжнародних організацій та інших джерел.

Таким чином, державна підтримка є важливим фактором, який сприяє розвитку сільськогосподарського сектору України.

На сьогодні актуально імплементувати інноваційні заходи щодо зменшення фінансових ризиків для сільськогосподарських підприємств Яворівського району, які можуть включати в себе:

- впровадження сучасних технологій виробництва - це дозволить підвищити урожайність культур, зменшити витрати на виробництво, а також підвищити якість продукції.
- розвиток точного землеробства на основі супутникових технологій для більш ефективного використання добрив, пестицидів та води, що призведе до зниження витрат і підвищення врожайності;
- впровадження систем управління запасами з метою оптимізації складських запасів;
- розвиток тваринництва на основі біотехнологій -це дозволить підвищити продуктивність тваринництва і зменшити залежність від кормів;
- розвиток нових ринків збуту - це дозволить зменшити залежність підприємств від внутрішнього ринку;
- розробка системи управління ризиками, яка включатиме в себе прогнозування погодних умов, ринкових цін і валютних курсів для більш ефективного прогнозування і управління ризиками.

Реалізація цих заходів потребує значних інвестицій і залучення фахівців з відповідною підготовкою. Однак, впровадження інновацій є одним із найефективніших способів зменшення фінансових ризиків для сільськогосподарських підприємств.

Важливо впроваджувати страхові продукти, адже вони дозволяють підприємствам захистити себе від фінансових втрат, пов'язаних з ризиками. Для сільськогосподарських підприємств Яворівського району слід запропонувати такі страхові продукти, як:

- страхування від стихійних лих;
- страхування сільськогосподарської продукції;

→ страхування кредитів.

Окрему увагу слід приділити сучасним технологіям, які дозволяють сільськогосподарським підприємствам підвищити ефективність своєї діяльності, що в свою чергу сприяє зменшенню фінансових ризиків.

У сільськогосподарських підприємств Яворівського району можна запропонувати такі сучасні технології, як Інтернет-технології; системи управління господарством та технології точного землеробства, що мають значний потенціал для зменшення фінансових ризиків у сільськогосподарських підприємствах.

Інтернет-технології дозволяють сільськогосподарським підприємствам отримувати доступ до інформації та ресурсів, які раніше були недоступні або недоступні. Наприклад, за допомогою Інтернету підприємства можуть отримувати інформацію про погодні умови, ринкові ціни, нові технології тощо. Ця інформація може бути використана для прийняття більш обґрунтованих рішень щодо виробництва та збуту продукції.

Системи управління господарством надасть змогу підприємствам автоматизувати інтегровані процеси управління, такі як планування, контроль, облік, звітність тощо, що дозволить підприємствам підвищити ефективність виробництва та зменшити витрати.

Технології точного землеробства дозволяють підприємствам більш точно вносити добрива, пестициди та воду. І як результат підвищується врожайність культур і зменшується ризик забруднення навколишнього середовища.

Для розрахунку ефективності інноваційних заходів доцільно використовувати такі показники, як:

- ✓ зменшення витрат на управління ризиками. Впровадження системи управління ризиками дозволить сільськогосподарським підприємствам зменшити витрати на управління ризиками, оскільки вони зможуть більш ефективно використовувати наявні ресурси;

✓ зменшення збитків від ризиків. Страхування сприятиме сільськогосподарським підприємствам зменшити збитки від ризиків, оскільки вони зможуть отримати компенсацію за понесені збитки;

✓ підвищення ефективності діяльності. Застосування сучасних технологій дозволить сільськогосподарським підприємствам підвищити ефективність своєї діяльності, що в свою чергу сприятиме зменшенню фінансових ризиків.

На основі розрахунків ефективності можна визначити, які інноваційні заходи є найбільш ефективними для сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області.

Отже, впровадження інноваційних заходів щодо зменшення фінансових ризиків для сільськогосподарських підприємств Яворівського району Львівської області дозволить їм покращити фінансовий стан, збільшити рентабельність та підвищити конкурентоспроможність.

Розуміємо, що запровадження інноваційних заходів потребує значних інвестицій, однак вони в довгостроковій перспективі дозволять сільськогосподарським підприємствам Яворівського району Львівської області досягти значних економічних результатів.

## Висновки та пропозиції

Фінансовий ризик є одним з найважливіших видів ризиків, з якими пов'язана діяльність підприємств в умовах ринкової економіки. Він характеризується невизначеністю щодо здійснення тієї чи іншої фінансової операції в майбутньому, непередбачуваністю та випадковістю. Можливі як позитивні, так і негативні наслідки ризику.

Важливим завданням для забезпечення фінансової безпеки підприємства є розробка ефективної системи інформаційного забезпечення управління фінансовими ризиками підприємства, яка повинна включати дані про:

- фінансовий стан підприємства;
- фінансові операції підприємства;
- зовнішньоекономічну діяльність підприємства;
- конкурентне середовище;
- політичні та економічні фактори.

Дана система повинна бути адаптована до конкретних потреб підприємства, повинна регулярно оновлюватися відповідно до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства та має бути доступною для всіх зацікавлених осіб.

Запропоновано використовувати модель оцінки фінансових ризиків за методом Монте-Карло, який може бути використаний для моделювання будь-якого складного фінансового активу або портфеля активів, дозволяє оцінити ризик в широкому спектрі сценаріїв та може бути використаний для розрахунку довірчих інтервалів для ризику.

Об'єктом дослідження став Яворівський район - один з найбільш економічно розвинених районів Львівської області. Район має сприятливі умови для розвитку сільського господарства, харчової промисловості та машинобудування.

Агропромисловий комплекс району включає в себе 9 приватних компаній, 4 товариства з обмеженою відповідальністю, 43 фермерських господарства і понад 18,000 приватних домогосподарств. У 2023 році 9 з 10 сільськогосподарських підприємств отримали прибуток. При цьому, у 5 підприємств прибуток зріс, а у 5 підприємств зменшився.

Середній рівень рентабельності у 2023 році склав 47,6%. Найбільший рівень рентабельності у СГТзОВ імені Данила Галицького (76,5%), найменший - у ТзОВ «Львів Агросектор» (-21,3%).

У 2023 році порівняно з 2021 роком спостерігаються такі тенденції:

- збільшення середньорічної чисельності працівників на 10 осіб (13,9%). Вважаємо, що це пов'язано з розширенням виробництва, а також з підвищенням заробітної плати в галузі;
- зменшення чистого доходу (виручки) від реалізації с/г продукції на 2960,2 тис. грн (-4,5%). На нашу думку цьому слугувало зниження цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку та несприятливі погодні умови, які призвели до зменшення врожайності;
- зростання собівартості реалізованої продукції на 8390,8 тис. грн (15,5%) через зростання вартості ресурсів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції, збільшення витрат на енергію, паливо, ремонт обладнання тощо;
- збільшення валового прибутку на 1703,3 тис. грн (14,8%) завдяки масштабуванню обсягів виробництва, зниження собівартості виробництва;
- чистий прибуток зріс на 14,2%, вважаємо, що це відбулось завдяки можливості не сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- проте спостерігаємо зниження рівня рентабельності на 0,4%. До цього призвело зниження цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку.

Загальний обсяг майна сільськогосподарських підприємств району збільшився на 87,5%, або на 62053,8 тис. грн. Це зростання відбулося за рахунок обох складових майна: основних засобів та оборотних коштів.

На кінець 2023 року загальний показник автономії сільськогосподарських підприємств становив 1,23, що значно перевищує стандартне значення (0,5). Коефіцієнт фінансування показує, що на кожну одиницю власного капіталу припадало лише 0,03 одиниці запозичень. Ці дані вказують на те, що залежність цих підприємств від зовнішніх джерел фінансування є низькою. Теоретично, підприємства з великою часткою власного капіталу привертають кредиторів, оскільки вони вважаються фінансово незалежними та частіше сплачують борги самостійно.

У сільськогосподарських підприємствах Яворівського району Львівської області спостерігається тенденція до зростання фінансового левериджу. Це свідчить про те, що підприємства вдаються до більшого використання позикових коштів для фінансування своєї діяльності. Коефіцієнт інноваційного ризику також демонструє тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що підприємства стають більш схильними до інноваційних ризиків.

Позитивним моментом є те, що відбувається підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок впровадження нових технологій та продуктів, проте це може призвести до фінансових втрат у разі невдачі інновацій.

Основними напрямками вдосконалення управління фінансовими ризиками стануть:

1. впровадження сучасних технологій;
2. розширення методичного інструментарію;
3. посилення корпоративної культури управління ризиками.



Управління ризиками має бути невід'ємною частиною всіх процесів управління компанії, таких як стратегічне планування, бюджетування, оцінка ефективності тощо.

Запропоновано заходи щодо зменшення фінансових ризиків: підвищення ефективності виробництва; збільшення диверсифікації виробництва; залучення інвестицій; участь у державних програмах підтримки.

Запровадження інноваційних заходів потребує значних інвестицій, однак вони в довгостроковій перспективі дозволять сільськогосподарським підприємствам Яворівського району Львівської області досягти значних економічних результатів.

### Список використаної літератури

1. Бабенко В. Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності. Суми : Вид-во Укр. акад. банк. справи Нац. банку України, 2013. 21 с.
2. Бердар М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства на основі логістичного підходу. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 5(83). С. 133–138.
3. Белоусова С.В. Формування програми управління фінансовими ризиками підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 12, частина 1. 2020. С. 33-37. URL: [9.pdf \(uzhnu.uz.ua\)](#).
4. Бюджет Яворівської територіальної громади. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1358800000/info/indicators>
5. Вітлінський В. В. та ін. Економічний ризик : ігрові моделі : [Навч. посібник] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний ; [за ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського]. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.
6. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 559 с.
7. Внукова Н. М., Успенко В. І., Временко Л. В. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. Харків : Вид-во «Бурун Книга», 2004. 378 с.
8. Говорушко Т. А. Страхіві послуги : навч. посібн.. Київ : Центр навч. літ-ри, 2016. 400 с.
9. Головне управління статистики у Львівській області. URL: [https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st\\_inf.php?041](https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php?041)
10. Гуріна О. В., Корнева Н. О. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник / О. В. Гуріна, Н. О. Корнева. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2022. 359 с
11. Диба М.І. Сутність та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства. *Економіка і держава*. 2022. № 8. С. 56–64.

12. Жихор О.Б. Управління фінансовими ризиками та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. Т. 2. № 11.
13. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України. *Фінанси України*. 2010. № 10. С. 29–37.
14. Кім Г.Ю. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 101–106.
15. Кірейцев Г. Фінанси підприємств: Навч. посібник: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Г. Г. Кірейцева. Київ: ЦУЛ, 2002. 268 с.
16. Клапків М.С. Методи ідентифікації фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2021. №1. С. 16-19
17. Кнейслер О.В. Теоретико-прагматичні підходи до визначення фінансових потоків. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*. Серія “Економіка”: збірник наукових праць. Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2015. Вип. 28. С. 113-118.
18. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.
19. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 520 с.
20. Кропівцова Н. Особливості формування фінансових ресурсів підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг*. 2021. Вип. 1. С. 261–268.
21. Мицак О.В. Управління фінансовими ризиками в системі фінансового менеджменту підприємства. *Наукові записки 6’2022*. С. 153-154.
22. Некрасова А.В. Управління фінансовими ризиками в Україні в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2006. № 7. С. 89–93.
23. Ніколайчук М.В. Оптимізація процесу оцінки ризиків сучасного підприємства. *Фінанси України*. 2022. № 3. С. 132–137.

24. Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Вип. 2 (19). 232 с.
25. Офіційний сайт Яворівської міської ради. URL: <https://yavoriv-rada.gov.ua/finansi-i-bjudzhet-16-31-38-05-08-2021/>
26. Партин Г.О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20. С. 66–69
27. Приймак І.М. Управління ризиком втрати фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища. *Формування ринкової економіки України*. 2023. № 21. С. 413–419.
28. Прут М.О. Основні методи оцінки рівня фінансового ризику. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2010. № 2. С. 202–206.
29. Пузирьова П.В. Управління фінансовими ризиками на підприємствах в сучасних умовах. *Аграрний вісник Причорномор'я, Економічні науки*, випуск № 53, 2010. С. 256-261.
30. Фесюк М.О., Фесюк В.Л. Аналіз фінансових ризиків у системі управління підприємством. *Фінанси України*. 2009. № 3. С. 78–82.
31. Філімоненков О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
32. Хмелевська А. В., Незборецька Г. М. Власний капітал за атрибутами об'єкту бухгалтерського обліку. *Науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2021. № 2. С. 192-194. 12.
33. Хобта В. Активізація залучення фінансових ресурсів за рахунок акціонерного капіталу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*, вип. 7, ч. I. Кіровоград: КНТУ, 2005. С. 45–49.

34. Хрущ Н., Приступа Л. Фінансові ресурси підприємства: дослідження ознак і класифікація. *Вісник Хмельницького нац. університету. Економічні науки*. Том 3. Хмельницький. 2021. С. 223–227.

35. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2013.